

Päivi Hamari

**HYVINVOINTITIEDON TUOTTAMISEN KEHITTÄMINEN LA-
PIN JA POHJOIS-POHJANMAAN MAAKUNNISSA**

HYVINVOINTITIEDON TUOTTAMISEN KEHITTÄMINEN LA- PIN JA POHJOIS-POHJANMAAN MAAKUNNISSA

Päivi Hamari
Opinnäytetyö
Kevät 2014
Ylempi korkeakoulututkinto
Sosiaali- ja terveysalan kehittämi-
sen ja johtamisen tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu, ylempi AMK
Sosiaali- ja terveystieteiden kehittämisen ja johtamisen tutkinto-ohjelma

Tekijä: Päivi Hamari

Opinnäytetyön nimi: Hyvinvointitiedon tuottamisen kehittäminen Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan maakunnissa

Ohjaajat: yliopettaja, TKI-päällikkö, TtT Kirsi Koivunen ja yliopettaja, TtT Pirkko Sandelin

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2014 Sivumäärä: 49 (+ 4 liitesivua)

Useat tahot keräävät tietoa kansalaisten hyvinvoinnista Suomessa. Hyvinvointitiedon avulla voidaan määrittää yhteiskunnan tilaa ja sen vaurautta sekä toisaalta myös arvioida hyvinvointipolitiikan onnistumisastetta. Perinteisesti hyvinvointia mitataan elämän ulkoisia puitteita arvioiden ja erityisesti hyvinvoinnin vajeiden näkökulmasta. Kansalaisten oma näkemys hyvinvoinnistaan on jäänyt vähemmälle huomiolle hyvinvointivaltiotutkimuksessa sekä palveluiden kehittämisessä.

Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin maakuntien organisaatioiden toimijoiden kokemuksia hyvinvointitiedon tuottamisesta. Lisäksi tarkoituksena oli kuvata toimijoiden käsityksiä roolistaan ja yhteistyötarpeistaan hyvinvointitiedon tuottajina. Tavoitteena oli kehittää Pohjois-Suomen hyvinvointitiedon tuottajien yhteistyöverkoston toimintaa tutkimuksessa tuotetun tiedon avulla. Tutkimuksessa vastattiin seuraaviin tutkimuskysymyksiin: 1.) Millaisia kokemuksia Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin maakuntien organisaatioiden toimijoilla on hyvinvointitiedon tuottamisesta? 2.) Millaisia käsityksiä toimijoilla on roolistaan ja yhteistyötarpeistaan hyvinvointitiedon tuottajina?

Tutkimuksen aineisto muodostui sekä valmiista aineistosta että tekemistäni haastattelusta. Valmis aineisto koostui Sosiaali- ja terveystieteiden kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelman (SKJ1SY) -opiskelijaryhmän projektiopintojen yhteydessä syksyllä 2012 keräämistä haastattelusta Pohjois-Pohjanmaan alueelta. Keräsin samalla Q-metodi haastatteluilta vastaavaa aineistoa Lapin maakuntien organisaatioiden toimijoilta keväällä 2013. Analysoin aineistot sisällön analyysillä.

Tutkimustulosten mukaan hyvinvointitiedon tuottamista pidetään tärkeänä asiana, johon halutaan panostaa myös tulevaisuudessa. Aineiston analyysi toi esille tutkimustiedon keräämiseen liittyviä haasteita. Tutkimukseen osallistujat arvostivat monipuolisilla menetelmillä kerättyä tietoa. Yhteistyön merkitys kehittämisessä nousi esille. Tutkimukseen osallistujat kuvasivat arvetta käsitteiden, toimijakentän sekä roolien ja työnjaon määrittelylle. Näiden määrittelyjen puuttuminen tällä hetkellä kuvautui hyvinvointitiedon tuottamisen haasteena. Johtopäätöksenä tutkimustuloksista voidaan todeta, että Pohjois-Suomen hyvinvointituottajien verkostossa on kehitettävää tiedontuottamisen menetelmäosaamisessa, tiedon vaikuttavuuden arvioinnissa sekä tuotetun tiedon hyödyntämisessä. Keskeistä on kehittää hyvinvointitiedon tuottajien yhteistyötä. Hyvän yhteistyön avulla myös muihin kansalaisten hyvinvointihaasteisiin voidaan silloin löytää toimivia ratkaisuja.

Avainsanat: hyvinvointitieto, tiedon tuottaminen, laadullinen tutkimus, Q-metodi

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Development and Management of Health and Social Care

Author: Päivi Hamari

Title of Thesis: Developing Well-being Knowledge Producing in Northern Finland

Supervisors: Senior Principal Lecturer Kirsi Koivunen, PhD and Senior Principal Lecturer Pirkko Sandelin, PhD

Term and year of completion: Spring 2014 Number of pages: 49 (+ 4 appendices)

Knowledge about well-being of citizens is gathered by many different organizations in Finland. This knowledge is used to develop health care services and to define the affect of well-being in to welfare policies and the state of the welfare in the country.

The purpose of this study is to describe the experiences of well-being knowledge producers about producing the knowledge, co-operation and development ideas. The aim of this study was to develop the work of well-being knowledge producers' network. Study task was to describe the experiences about well-being knowledge production and development ideas that are needed.

This study was a qualitative research. The study material consisted from material that was collected before for another study and from material that I collected in the spring 2013. The study material was collected by Q-methodology interviews. The data was analyzed by using content analysis.

The main result of this study showed that producing well-being knowledge is an important task both today and in the future. Informants reported that the challenge is to use multiple research methods and appreciate both quantitative and qualitative methods in data collection. Informants also reported that development was needed in defining concepts, roles and division of labour among producing well-being knowledge.

The results of this study can be used to develop research method know-how, effectiveness evaluation of knowledge and utilisation of well-being knowledge. The main development area is to improve the co-operation in the well-being knowledge producers' network.

Keywords: well-being, producing knowledge, qualitative study, Q-methodology

SISÄLLYS

| | |
|--|----|
| TIIVISTELMÄ..... | 3 |
| ABSTRACT | 4 |
| 1 JOHDANTO..... | 7 |
| 2 HYVINVOINTITIEDON TUOTTAMINEN SUOMESSA..... | 9 |
| 2.1 Hyvinvointi ja hyvinvointitieto | 9 |
| 2.2 Hyvinvointipolitiikka Suomessa | 11 |
| 2.3 Hyvinvointitiedon tuottajat | 12 |
| 3 TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT..... | 13 |
| 4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN | 14 |
| 4.1 Laadullisen tutkimuksen metodista..... | 14 |
| 4.2 Tutkimuksen osallistujat | 15 |
| 4.3 Aineistonkeruu- ja analysointimenetelmänä Q-metodi..... | 16 |
| 4.4 Aineiston käsittely ja analysointi | 19 |
| 5 TUTKIMUSTULOKSET | 22 |
| 5.1 Palveluntuottajien kokemuksia hyvinvointitiedon tuottamisesta sekä käsityksiä roolistaan ja yhteistyötarpeistaan hyvinvointitiedon tuottajina..... | 24 |
| 5.2 Korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten toimijoiden kokemuksia hyvinvointitiedon tuottamisesta sekä käsityksiä roolistaan ja yhteistyötarpeistaan hyvinvointitiedon tuottajina | 28 |
| 5.3 Kehittämisen ja valvontaviranomaisten kokemuksia hyvinvointitiedon tuottamisesta sekä käsityksiä roolistaan ja yhteistyötarpeistaan hyvinvointitiedon tuottajina | 31 |
| 6 TULOSTEN TARKASTELU JA JOHTOPÄÄTÖKSET | 35 |
| 6.1 Osaaminen hyvinvointitiedon tuottamisessa ja monipuolisten tiedonkeruumenetelmien käytössä | 35 |
| 6.2 Hyvinvointitiedon vaikuttavuus ja hyödynnettävyys..... | 37 |
| 6.3 Yhteistyön kehittäminen hyvinvointitiedon tuottamisessa | 38 |
| 6.4 Johtopäätökset..... | 39 |
| 7 POHDINTA | 41 |
| 7.1 Tulosten pohdintaa..... | 41 |
| 7.2 Tutkimuksen eettiset kysymykset | 42 |

| | |
|---|----|
| 7.3 Tutkimuksen luotettavuuden tarkastelu | 43 |
| 7.4 Jatkotutkimushaasteet | 45 |
| LÄHTEET | 46 |
| LIITTEET..... | 50 |

1 JOHDANTO

Suomalaisen yhteiskunnan perustaksi nimetään usein hyvinvointi. Suomi on menestynyt hyvin erilaisissa kansainvälissä vertailuissa, joissa mitataan hyvinvointia indikaattoreiden ja mittareiden avulla. Suomen kehitystä viimeisen sadan vuoden aikana kutsutaan usein menestystarinaksi ja Suomen yhteiskunnallisia haasteita voidaan pitää edistyneen, hyvinvoivan yhteiskunnan haasteina. (Saari 2011, 19-23). Kansalaisten hyvinvoinnin edistämisestä säädetään esimerkiksi terveydenhuoltolaissa ja myös kuntalaissa määritellään, että kunnan tulee pyrkiä edistämään asukkaidensa hyvinvointia. (Terveydenhuoltolaki 1326/2010, Kuntalaki 365/1995.)

Useat tahot keräävät tietoa kansalaisten hyvinvoinnista Suomessa. Hyvinvointitiedon avulla voidaan määrittää yhteiskunnan tilaa ja sen vaurautta sekä toisaalta myös arvioida hyvinvointipolitiikan onnistumisastetta. Usein hyvinvoinnin mittaamiseen käytetään erilaisia indikaattoreita ja mittareita, joilla saadaan tuotettua objektiivista tietoa. Ervas-tin & Saaren (2011, 196) mukaan hyvinvoinnin ja hyvinvointierojen laaja-alainen ymmärtäminen edellyttää sekä koetun hyvinvoinnin että resurssien ja toimintakykyyn liittyvien tekijöiden samanaikaista huomiointia. Asiakaslähtöisesti tuotettua hyvinvointitietoa hyödynnetään parhaimmillaan alueellisten hyvinvointipalveluiden kehittämiseen ja kansalaisten arjen mielekkyyden ja elämänlaadun edistämiseen. Mitä ajankohtaisesti Suomessa kerätty hyvinvointitieto sitten pitää sisällään? Kuka sen kerää, millä menetelmillä ja keneltä? Onko kansalaisen subjektiivinen näkemys hyvinvoinnistaan luotettavaa tietoa, vai antaako tilastotieto luotettavamman vastauksen kysymykseen kansalaisten hyvinvoinnin tilasta? Perinteisesti hyvinvointia mitataan elämän ulkoisia puitteita arvioiden ja erityisesti hyvinvoinnin vajeiden näkökulmasta. Kansalaisten oma näkemys hyvinvoinnistaan on jäänyt vähemmälle huomiolle hyvinvointivaltiotutkimuksessa sekä palveluiden kehittämisessä. (Sahonen & Vuorio 2014, 11).

Valtakunnallinen SOHVI-hanke toteutettiin ajalla 1.3.2012 - 28.2.2014, ja siinä kerättiin hyvinvoinnista kertovaa kokemustietoa eri asiakas- ja kansalaisryhmiltä. Hankkeessa kerättyä tietoa hyödynnetään myös työntekijöiden osaamisen kehittämisen suunnittelussa sekä lisäksi hankkeessa kehitetään alueellisesti hyvinvointitiedon tuotantoa ja

työnjakoa. SOHVI-hankkeen taustalla on tarve aiempaa monipuolisempaan ja systemaattisemmin kerättyyn tietoon kansalaisten hyvinvoinnista. Lisäksi hankkeen taustalla on tarve alueelliseen yhteistyöhön ja työnjakoon hyvinvointitiedon tuottajien kesken, jotta kunnat ja muut palvelujen tuottajat saisivat mahdollisimman monipuolista ja säännöllistä hyvinvointitietoa. Tämä tutkimus liittyy SOHVI-hankkeen osatavoitteeseen viisi: Hyvinvointitietoa tuottavien toimijoiden työnjaon määrittely niin, että se palvelee mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti hyvinvointipalveluiden tuottajien palveluiden kehittämiseksi asiakaslähtöisiksi. Kyseistä työnjaon määrittelyä toteutetaan ja yhteistä tutkimusohjelmaa laaditaan Pohjois-Suomen hyvinvointitiedon tuottajien yhteistyöverkostossa. (Sahonen & Vuorio 2014, 8-10).

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin maakuntien organisaatioiden toimijoiden kokemuksia hyvinvointitiedon tuottamisesta. Lisäksi tarkoituksena on kuvata toimijoiden käsityksiä roolistaan ja yhteistyötarpeistaan hyvinvointitiedon tuottajina. Tavoitteena on kehittää Pohjois-Suomen hyvinvointitiedon tuottajien yhteistyöverkoston toimintaa tutkimuksessa tuotetun tiedon avulla. Tutkimuksessa vastataan seuraaviin tutkimuskysymyksiin: 1.) Millaisia kokemuksia Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin maakuntien organisaatioiden toimijoilla on hyvinvointitiedon tuottamisesta? 2.) Millaisia käsityksiä toimijoilla on roolistaan ja yhteistyötarpeistaan hyvinvointitiedon tuottajina?

2 HYVINVOINTITIIETO JA SEN TUOTTAMINEN SUOMESSA

2.1 Hyvinvointi ja hyvinvointitieto

Kansalaisten hyvinvointia mittaamalla arvioidaan kansakunnan varallisuutta ja yhteiskuntapolitiikan onnistumista. Suomalaisen yhteiskuntapolitiikan lähtökohtana ja tavoitteena on kansalaisten hyvinvointi. Hyvinvoinnin käsite on laaja, ja se voidaan ymmärtää moniulotteisena ilmiönä, joka sisältää useita tosiaan täydentäviä ja ehdollistavia ulottuvuuksia. Saaren (2011, 9) mukaan ei ole olemassa yhteneväistä näkemystä siitä, mitkä ulottuvuudet muodostavat hyvinvoinnin perustan ja mitä hyvinvoinnin tavoittelu käytännössä tarkoittaa. Niemelä (2010, 16) tuo esille hyvinvoinnin käsitteessä olevan keskeistä sen kytkeytyminen toisaalta yhteiskunnan rakenteellisiin tekijöihin ja toisaalta ihmisen toimintaan. Kumpaan asiaan liittyyvä ilmiötä hyvinvoinnin kannalta tarkastellaan, määrittää hyvinvoinnin käsitettä ja sisältöä.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) määritelmän mukaan kansalaisten hyvinvoinnin osatekijät jaetaan yleensä kolmeen ulottuvuuteen: terveyteen, materiaaliseen hyvinvointiin ja koettuun hyvinvointiin tai elämänlaatuun. Hyvinvointi-käsite viittaa suomen kielessä sekä kansalaisten yksilölliseen hyvinvointiin että yhteisötason hyvinvointiin. Yhteisötason hyvinvoinnin ulottuvuuksia ovat muun muassa elinolot, työllisyys ja työolot sekä toimeentulo. Yksilöllisen hyvinvoinnin osatekijöiksi taas luetaan sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttaminen, onnellisuus ja sosiaalinen pääoma. (Kaventaja – Hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen. Viitattu 18.1.2014).

Hyvinvointitietoa voidaan jaotella myös sen mukaan millaista ja millä keinoilla milloinkin kyseessä oleva hyvinvointitieto on kerätty. Tiedon erilaisia muotoja jaotellaan tietoteoriassa eli epistemologiassa. Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne ja Paavilainen (2013, 20) kuvaavat tiedon jaottelua perustaen sen Keith Lehrerin (1990) esille tuomaan jaotteluun teoksessaan *Theory of Knowledge*. Jaottelun mukaan tieto voidaan jakaa esimerkiksi faktatietoon, osaamiseen, tuntemiseen, ymmärtämiseen ja toimivuuteen. Faktatieto on tietoa, jonka voi osoittaa joko oikeaksi tai vääräksi. Osaaminen on tietoa, joka mahdollistaa jonkin tekemisen ja jossakin toimimisen. Puhuttaessa tuntemi-

sesta tiedon muotona, käsitellään tietoa, joka muodostuu jossakin suhteessa. Ymmärtäminen puolestaan on tietoa, joka tapahtuu kielellisen ja kerronnallisen maailman edellytysten ja rajoitusten alueella ja tiedon muotona se pohjautuu kommunikaatioon. Toimivuus on tietoa, joka syntyy tekemisen kautta tai osoittautuu toimivaksi käytännössä. Edellä mainittu tiedon muotojen jaottelu on ideaalista ja siinä korostuu tietämisen sisältämä erilaisuus. Koska erilaisissa tutkimuskäytännöissä hyödynnetään erilaisia elementtejä tiedon tuotantoon ja sen pätevyyden varmistamiseen, niin niissä myös saavutetaan ja tuotetaan erilaista ja eri tavalla osittaista kuvausta tutkimuskohteista. Käytännössä siis eri tavoilla tuotettu tieto sisältää myös erilaisen tiedonintressin, eli syyn ja tarpeen pyrkiä joihinkin päämääriin. (Ronkainen ym. 2013, 20-23).

Hyvinvoinnin voidaan todeta olevan kompleksinen ja moniulotteinen asiantila. Hyvinvointia on määritelty, mitattu ja arvioitu eri tieteissä ja kullakin tieteen alalla on hyvinvointitutkimuksessa oma perinteensä. Kokonaisuuden kannalta tämä ei helpota selkeän näkemyksen luomista aiheeseen. Varmaa on kuitenkin se, että yhteisöjen ja yksilöiden hyvinvointi sekä sen taso, edellytykset ja ehdot muuttuvat yhteiskunnan muuttuessa, myös sitä mukaa kun toimeentulo ja taloudellinen vauraus lisääntyvät. Samanaikaisesti merkittävä osa hyvinvoinnista, kuten yksilöiden ja yhteisöjen henkinen hyvinvointi tai itsemääräämisoikeus, voi syntyä ainakin osittain poliittisten ja taloudellisten rakenteiden ulkopuolella ja niistä riippumatta. (Koistinen 2010, 387.) Oman haasteensa hyvinvoinnin mittaamiselle ja hyvinvointitiedon tuottamiselle tuokin hyvinvoinnin kokemuksellisuus. Yksilön kokemaa hyvinvointia ja sen syntyä ei voi täysin muokata kaavaksi, jossa kuvautuu syy ja seuraus. Saaren (2011, 11) mukaan peruskysymyksenä kaikessa hyvinvointitutkimuksessa on se, mikä ja mitä on hyvä elämä. Puhuttaessa kokemustiedosta, tulee huomioida, että kokemustieto ja kokemukset eroavat toisistaan. Yksilön kokemus on tosi siinä mielessä, että jokainen yksilö kokee maailman, ihmiset ja itsensä omalla tavallaan. Kun kokemusten perusteella aletaan muodostaa tietoa, tulee kuitenkin kokemusten totuudellisuudelle löytyä perusteluja ja totuudellisuus tulee olla vähintäänkin arvioitavissa. Kokemustietoakin tulee voida arvioida tieteellisesti. (Nieminen 2014, 20).

Hyvinvointitiedon voidaan määritellä olevan yksilön kokemustietoa omasta hyvinvoinnistaan. Hyvinvointitiedoksi määritellään myös eri tavoin ja eri tutkimuslaitoksissa kerätty tilastotieto kansalaisten hyvinvoinnista. Hyvinvointitiedoksi määritellään usein myös työttömyystilastot ja vastaavat, joiden voisi ajatella kuvaavan hyvinvointia

enemminkin käänteisesti. Kuvataanko tuotetulla tiedolla viime kädessä kansalaisten hyvinvointia vai pahoinvointia? Saari (2011, 11) kuvaa hyvinvointitutkimuksen kentän olevan hajanainen, ja hän pohtiikin olisiko mielekkäämpää pohtia eri suuntauksia erikseen. Toisaalta Saari (2011, 11) kuvaa useimpia hyvinvointitutkijoita yhdistävän seuraavat asiakokonaisuudet: ymmärrys hyvästä elämästä, hyvinvoinnin arvot, ajatus hyvinvointivajeiden välttämisestä, hyvinvoinnin suhteellisuus, hyvinvointia koskevan tiedon tiivistäminen, hyvinvoinnin monitieteellisyys, hyvinvointierojen epäoikeudenmukaisuus sekä hyvinvoinnin politisoiminen.

2.2 Hyvinvointipolitiikka Suomessa

Hyvinvointipolitiikalla kuvataan yhteiskunnan toimintaa, jonka tarkoituksena on väestön hyvinvointi sekä sen ylläpitäminen ja parantaminen. Lisäksi hyvinvointipolitiikalla tarkoitetaan suunnittelu- ja hallintojärjestelmää, joka panee toimeen tietyt hyvinvointitiedot- ja palvelut. Yhteiskunnallisen toimeentuloturvan järjestämistä ja laajalaisesti ymmärrettyjen hyvinvointipalvelujen toteuttamista ohjataan hyvinvointipolitiikan avulla. (Niemelä 2010, 16.) Suomessa hyvinvointipolitiikkaa harjoitetaan julkisen vallan eli valtion ja kuntien talouden asettamilla ehdoilla. Talouden alaa hyvinvointipolitiikassa rajaavat poliittiset, eettiset ja humanitääriset näkökohdat. Pohjoismaiselle hyvinvointipolitiikalle on ominaista julkisen vallan vahva rooli toiminnan rahoittajana ja koordinaattorina. Tätä perustellaan muun muassa sosiaalisten riskien ja ongelmien yhteisvastuun kantamisella, julkisten panostusten yleishyödyllisyydellä, tulojaon tasauksen tarpeellisuudella ja palvelujen tarjonnan vakaudella sekä alueellisen tasaamisen hyödyllisyydellä. (Laurinkari 2010, 68-69.)

Suomessa muiden Pohjoismaiden tavoin julkisella hallinnolla on tärkeä tehtävä huolehtia kansalaisten hyvinvointipalveluista, kuten terveydenhoidosta, koulutuksesta ja sosiaalipalveluista. Kansalaisten hyvinvointia edistävien palveluiden jakautumisesta ovat vastuussa pääosin valtio ja kunnat. Kansalaisten omaa vastuuta hyvinvoinnistaan ei kuitenkaan ohiteta. Kansalaisyhteiskunta on kokonaisuudessaan mukana kantamassa vastuuta, usein myös järjestöjen, kirjon tai kansalaisten omien arkipäivän yhteisöjen kautta. (Niiranen 2010, 90.)

2.3 Hyvinvointitiedon tuottajat

Suomalaisten hyvinvointia mitataan esimerkiksi THL:n luetteloimien hyvinvointi-indikaattoreiden avulla. Niiden avulla mitataan muun muassa sitä, mitkä tekijät vaikuttavat väestön hyvinvointiin ja miten väestön hyvinvointi ilmenee. Indikaattoreiden avulla saadaan tietoa sekä väestön subjektiivisista kokemuksista että objektiivisista asianteiloista. Subjektiivista kokemusta mitataan esimerkiksi kysymällä miten yksilö kokee terveydentilansa, ja objektiivisen mittaamisen piiriin kuuluu esimerkiksi alkoholinkulutus. (Uusitalo 2011, 276-277).

Suomessa hyvinvointitietoa kerätään siis muun muassa THL:ssa, Tilastokeskuksessa, Sotkanetissä, Stakesissa ja Kelastossa. Lisäksi kansalaisten hyvinvointia koskevaa tietoa saadaan kuntien rekistereistä, asiantuntijatielona ja kansalaisten kokemustielona. Hyvinvointitiedon tuottajat voidaan myös jaotella sektoroituneesti samaan tapaan kuin sosiaali- ja terveystalvelujen tuottajat; julkisiin, yksityisiin ja kolmannen sektorin sekä Suomen evankelisluterilaisen kirkon hyvinvointitalveluiden tuottajiin. Tämän jaottelutavan tiedetään pirstaloineen sekä sosiaali- ja terveystalveluja että erityisesti niiden kehittämistoiminnan rahoitusta. Tästä johtuen Suomessa toteutetaan runsaasti irrallisia projekteja, joiden tuotoksien integroiminen esimerkiksi osaksi koko palvelutuotantoketjua jää valitettavan usein vajavaiseksi. (Stenvall & Virtanen 2012, 28-29).

Tässä tutkimuksessa hyvinvointitiedon tuottajilla tarkoitetaan ja myös tutkimuksen tiedontuottajien ryhmittelynä ovat palveluntuottajat, kehittämis- ja valvontaviranomaiset sekä korkeakoulut ja tutkimuslaitokset. Tutkimuksen tuloksia on tarkoitus hyödyntää Pohjois-Suomen alueellista hyvinvointitietoa tuottavien tahojen yhteistyöverkoston toiminnan kehittämisessä. Verkosto on aloittanut toimintansa syksyllä 2012 ja järjestänyt erikokoisia työseminaareja. (Honkanen, Koivunen, Pietilä, Sandelin & Vanhanen 2014, 85).

3 TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin maakuntien organisaatioiden toimijoiden kokemuksia hyvinvointitiedon tuottamisesta. Lisäksi tarkoituksena on kuvata toimijoiden käsityksiä roolistaan ja yhteistyötarpeistaan hyvinvointitiedon tuottajina. Tavoitteena on kehittää Pohjois-Suomen hyvinvointitiedon tuottajien yhteistyöverkoston toimintaa tutkimuksessa tuotetun tiedon avulla.

Tutkimuksessa vastataan seuraaviin tutkimustehtäviin:

1. Millaisia kokemuksia Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin maakuntien organisaatioiden toimijoilla on hyvinvointitiedon tuottamisesta?
2. Millaisia käsityksiä toimijoilla on roolistaan ja yhteistyötarpeistaan hyvinvointitiedon tuottajina?

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Laadullisen tutkimuksen metodista

Tutkimusmetodologialla tarkoitetaan sääntöjä siitä, miten tiettyjä välineitä, metodeja, käytetään saavuttamaan asetettua päämäärää. Tutkimuksen metodologia kuvaa aina sitä, miten ja millaisia käsitteitä on käytetty todellisuuden hahmottamiseen, jotta tulokseksi saadaan tieteellistä tietoa. Metodi siis perustelee tutkimuksessa syntyneen tiedon, mutta metodologia kysyy, onko kyseinen perustelu eli käytetty menetelmä järkevä. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 13).

Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Tämä pitää sisällään ajatuksen todellisuuden on monisanaisuudesta. Pyrkimyksenä on tutkia kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2009, 161). Laadullisen tutkimuksen kokonaisuutta voidaan eritellä, luokitella tai tyypitellä lukuisilla eri tavoilla, kuten sitä koskeva kirjallisuus osoittaa. Laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan joukkoa erilaisia tutkimuskäytäntöjä. Sen selkeä määrittely on vaikeaa, koska sillä ei ole teoriaa eikä paradigmaa, joka olisi vain sen omaa. (Metsämuuronen 2006, 83). Usein metodikirjallisuudessa päädytäänkin listaamaan laadulliselle tutkimuksen tyyppilisiä, yhteisiä piirteitä. Hirsjärvi ym. (2009, 163-164) kuvaavat kirjallisuudesta löytyvät keskeiset tunnusmerkit laadulliselle tutkimukselle; Tietoa hankitaan kokonaisvaltaisesti ja aineisto kootaan todellisissa tilanteissa. Ensisijaisesti tietoa kerätään ihmisiltä. Aineistoa tarkastellaan monipuolisesti ja yksityiskohtaisesti ja aineisto hankitaan laadullisten menetelmien avulla. Tutkimuksen kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti. Tutkimuksen toteutus on joustavaa ja suunnitelmia voidaan muuttaa tilanteen mukaan. Tutkittavaa tapausta käsitellään ainutlaatuisena ja aineistoa tulkitaan sen mukaan.

Laadullisessa tutkimuksessa pyritään tulkitsemaan ja ymmärtämään tutkimusaineistoa ja lopulta viemään ilmiön ymmärrys alkuperäistä käsitteellisemmälle tasolle. Merkitykset voidaan ymmärtää historiallisesti syntyneiksi ja ihmisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa syntyneiksi, eivätkä ne siten ole yksilöllisiä vaan aina yhteisöihin kiinnittyviä ja jaettuja, mutta kuitenkin monitulkintaisia. (Ronkainen ym. 2013, 83).

4.2 Tutkimuksen osallistajat

Tämän tutkimuksen aineisto muodostui sekä valmiista aineistosta että itse tekemistäni haastatteluista. Valmis aineisto on Sosiaali- ja terveystieteiden kehittäminen ja johtamisen koulutusohjelman (SKJ1SY) -opiskelijaryhmän projektiopintojen yhteydessä syksyllä 2012 keräämä aineisto Pohjois-Pohjanmaan alueelta. Itse keräsin samalla menetelmällä vastaavaa aineistoa Lapin alueelta keväällä 2013, jolloin siis myös sama haastattelumenetelmä kysymyksineen olivat minulla valmiina käytössä. Haastattelun väittämät oli laadittu valmiiksi.

Pohjois-pohjanmaan alueelta kerätty valmis aineisto sisälsi 13 kohdeorganisaatiota (Diakonia-Ammattikorkeakoulu (DIAK), Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY), Aluehallintovirasto (AVI), Pohjois-Pohjanmaan liitto (PPL), ODL Kuntoutus, Oulunkaaren kuntayhtymä, Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (Poske), Oulun seudun ammattikorkeakoulu (OAMK), Oulun yliopisto, Oulun yliopistollinen sairaala, Kempeleen kunta, Oulun kaupunki, Raahen kaupunki). Kohdeorganisaatioista oli tehty yhteensä 23 tutkimushaastattelua Q-metodilla. Haastateltavien taustatiedot olivat valmiissa aineistossa käytössä 11 henkilön osalta. Heistä 6 on naisia ja 5 miehiä. Keski-ikä on 50 vuotta. Heistä 4 kuuluu ylimpään johtoon, 5 keskijohtoon ja 2 on työntekijöitä. Saamani kirjallinen aineisto oli neljässä osassa, sitä keränneiden opiskelijoista muodostettujen ryhmien perusteella. Aluksi lähdin kokoamaan Pohjois-Pohjanmaan aineistoa yhteen ja muokkaamaan sitä ulkoasullisesti samanlaiseen tiedostomuotoon. Osaa aineistoista oli analysoitu ja käsitelty pidemmälle kuin toisia, joten pyrin palaamaan aineistojen kanssa mahdollisimman vähän analysoidulle ja käsitellylle tasolle, jotta pääsisin tekemään aineistosta omaa analyysiäni.

Tammikuussa 2013 (13.1.2013) lähestyin Lapin alueen hyvinvointitietoa tuottavien organisaatioiden työntekijöitä sähköpostilla hankkiakseni tiedonantajia tutkimukseeni. Yhteystiedot sain opinnäytetyötäni ohjaavien opettajien kautta sekä muutamia myöhemmin haastattelujen yhteydessä. Lähetin tutkimuksen osallistumispyynnön (ks. Liite 1) yhteensä 14 henkilölle. Kevään aikana lähetin vastaavan sähköpostin vielä kahteen kertaan osittain samoille ja osittain eri henkilöille. Lopputuloksena sain sovittua 3 tutkimushaastattelua. Kohdeorganisaatioita Lapin alueelta olivat Lapin liitto, Rovaniemen ammattikorkeakoulu ja Lapin sairaanhoitopiirin kuntayhtymä. Kohdeorganisaatioissa

tehtiin yhteensä 3 tutkimushaastattelua Q-metodilla. Haastateltavat ovat naisia ja heidän keski-ikä 53,3 vuotta. Haastateltavista 2 kuului ylimpään johtoon ja 1 on työntekijä.

Nauhoittamani tutkimushaastattelut litteroin sanatarkasti tutkimukseen mukaan tulevien kysymysten osalta. Myös Pohjois-Pohjanmaan alueelta kerätty valmis aineisto oli pääosin litteroitu tällä samalla tavalla. Tämän jälkeen muokkasin Lapin aineiston vastaavanlaiseen taulukkomuotoon, mihin oli muokannut Pohjois-Pohjanmaan aineiston. Seuraavaksi tutustuin aineistoihin, mikä toteutui lukemalla aineistoja ja tekemällä niihin erilaisia merkintöjä. Tähän asti olin pitänyt aineistot erillään, mutta ohjaavien opettajieni neuvosta lähdin jakamaan aineistot kolmeen osaan; **palveluntuottajat** (Oulunkaaren kuntayhtymä, OYS, Kempeleen kunta, Oulun kaupunki, Raahen kaupunki, ODL, Lapin sairaanhoitopiirin ky) **korkeakoulut ja tutkimuslaitokset** (RAMK, DIAK, OAMK, Oulun Yliopisto, Poske) sekä **kehittämis- ja valvontaviranomaiset** (ELY, Pohjois-Pohjanmaan liitto, AVI, Lapin liitto). Tässä kohtaa siis Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan aineistot yhdistettiin toisiinsa. Tässä vaiheessa muokkasin aineistoja useisiin erilaisiin tiedosto- ja taulukkomuotoihin tarkoitukseni löytää toimivin ratkaisu laajan aineiston hallintaan. Tässä vaiheessa aineistossa oli yhteensä 80 sivua taulukkomuodossa, joskin siis kolmeen ryhmään jaettuna.

Tunnistaakseni aineistosta jatkossa yksittäiset tiedonantajat merkitsin ne kirjain ja numeroyhdistelmällä. Kirjaimet osoittavat organisaation, jota tiedonantaja edustaa ja numero osoittaa, monesko haastateltava kyseisestä organisaatiosta on kyseessä. Tutkimustuloksiin kuvatuissa suorissa lainauksissa käytän tunnistelyhenteenä kirjainta, joka osoittaa ryhmän, johon tiedonantaja kuuluu sekä numeron, joka osoittaa, monesko tiedonantaja hän on kyseessä olevasta ryhmästä. Näin haastateltavat eivät yksilöidy niidenkään organisaatioiden kohdalta, joissa oli vain yksi tiedonantaja.

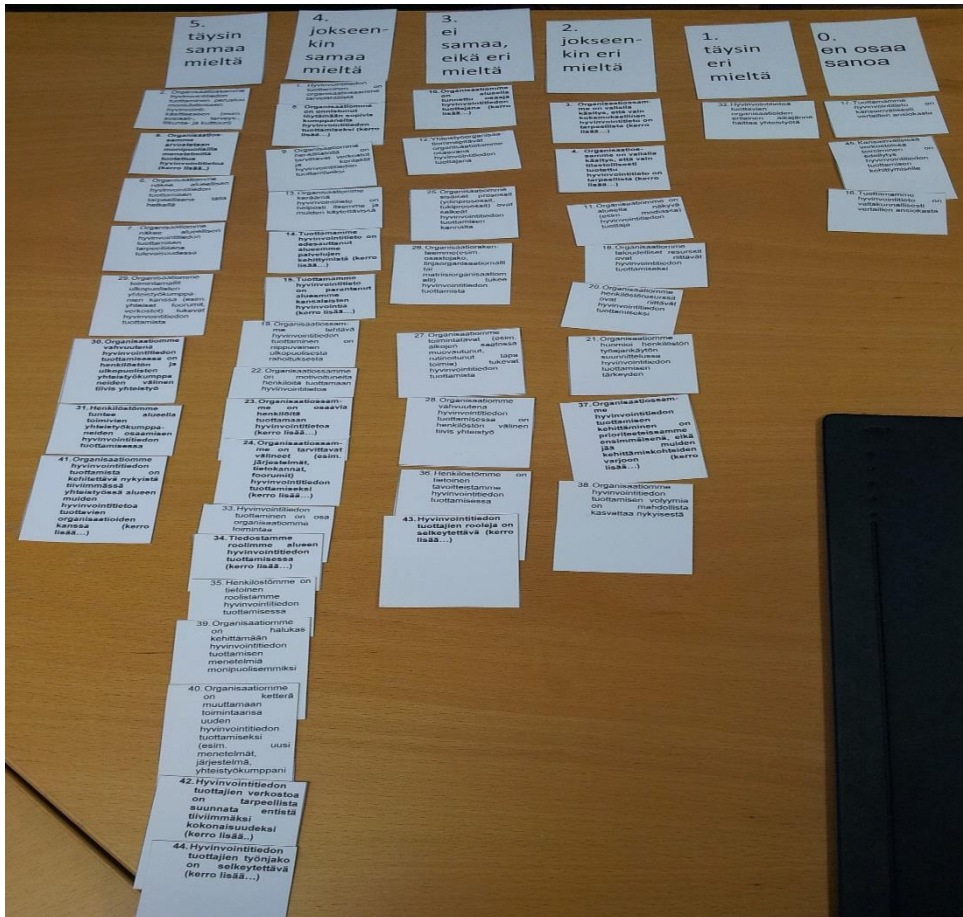
4.3 Aineistonkeruu- ja analysointimenetelmänä Q-metodi

Ihmisten erilaisia käsityksiä asioista ja tapoja arvottaa asioita voidaan kerätä ja analysoida monella erilaisella menetelmällä. Laadullisen analyysin yksi osa-alue on fenomenografinen analyysi, jota Q-metodi osaltaan edustaa. Fenomenografisella analyysillä pyritään saamaan esiin tutkittavaan ilmiöön liittyvien erilaisten käsitysten tai kokemusten kirjo ja vaihtelu, ilmiötä määrittävät termit ja ilmaukset ja niiden hierarkkiset suh-

teet. Analyysi ei siten kohdistu suoraan kokemukseen, kuten fenomenologisessa analyysissä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 168-169). Q-metodi on menetelmä, jossa ihmisiä pyydetään arvottamaan tietyn asteikon avulla heille esitettyjä väittämiä. Q-metodi pohjautuu psykologiaan ja sen avulla tutkitaan ihmisen subjektiivista suhtautumista tutkittavaan ilmiöön. Q-metodissa yhdistyy sekä laadullinen että määrällinen analyysi. (Brown 1998). Käytännön syistä otin omaan tutkimukseeni mukaan laadullisen aineiston. SOHVI-hankkeen viidennen tavoitteen saavuttamiseksi määrällisen aineiston analysoivat toiset tutkijat toisessa tutkimuksessa.

Robbinsin & Kruegerin (2000, 636) mukaan Q-metodin avulla voidaan ymmärtää, mitä yksilöt ajattelevat tietyistä rajatusta aiheesta tai asiasta, jonka ymmärretään heijastavan sitä kulttuurista, sosiaalista ja historiallista kontekstia, jossa tämä tieto on rakennettu. Q-metodin ajatellaan soveltuvan erityisen hyvin tutkimaan subjektiivisten kokemusten, näkökulmien ja uskomusten monipuolista kirjoa. Samalla se mahdollistaa tutkittavan ilmiön samankaltaisuuksien tunnistamisen, laajojen kategorioiden rakentamisen ja näiden kategorioiden välisen suhteen ja sisäisten mallien havainnoimisen (Shinebourne 2009, 94.)

Q-metodia käyttäessään tutkija muodostaa subjektiivista ainesta sisältäviä väittämiä, jotka ilmaisevat mielipiteitä, asenteita tai arvoja tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. Väitteet voivat syntyä keskustelujen pohjalta, mediasta, tieteellisestä kirjallisuudesta, aikaisemmista tutkimuksista tai haastatteluista. Haastattelutilannetta varten väittämät numeroidaan ja kirjoitetaan luottokortin kokoisille paperi- tai pahvikorteille. Haastattelutilanteessa tutkimukseen osallistujat jaottelevat itse väittämäkortit omien subjektiivisten arvostustensa mukaisesti annetulle asteikolle (tässä tutkimuksessa 0-5, eli 0= ei osaa sanoa, 1= täysin eri mieltä, 2= jokseenkin eri mieltä, 3= ei eri eikä samaa mieltä (neutraali), 4= jokseenkin samaa mieltä, 5= täysin samaa mieltä). (Shinebourne 2009, 94.) (Kuva 1.)



KUVA 1. Esimerkki haastateltavan jaottelemista väittämistä.

Tutkijan on helpompaa ymmärtää konteksti, jossa tutkimustulokset esiintyvät, kun haastattelija on mukana ja dialogin syntyminen on mahdollista haastattelutilanteessa. Haastattelija voi pyytää haastateltavaa kertomaan joistakin väittämistä tarkemmin ja enemmän, mutta haastattelija ei kuitenkaan saa tulkita väittämiä haastateltavan puolesta, eikä osallistua tai avustaa haastateltavaa jaottelun tekemisessä. Haastateltavat saavat vapaasti verrata kortteihin painettuja väitteitä toisiinsa tai vaihdella niiden paikkaa, kunnes ovat tyytyväisiä lopputulokseen (Steelman & Maguire 1998, 385). Tutkimukseni aineisto syntyi siis Q-metodihaastattelun väittämistä, joissa pyydettiin kertomaan lisää tutkittavasta ilmiöstä. Tutkimukseni Q-metodihaastattelu sisälsi 45 väittämää, joista 17 kysymyksessä pyydettiin antamaan lisätietoa aiheesta. (ks. Liite 2. Q-metodihaastattelun väittämät). (Honkanen, Koivunen, Pietilä, Sandelin & Vanhanen 2014, 82-85).

4.4 Aineiston käsittely ja analysointi

Tutkimuksessa aineistoa usein muokataan jo ennen varsinaista analysointivaihetta. Tutkimuksen tiedonmuodostumisen kannalta on hyvä muistaa, että jo aineiston analysoitavaksi tekeminen muokkaa aineistoa. Tällöin kyse ei ole enää raakamateriaalista vaan aineistosta, jota on jo jollain tavoin käsitelty aineiston selkeyttämiseksi. (Ronkainen ym. 2013, 120). Ennen aineiston analysointia tutkijan on hyvä pitää mielessä, että tutkimusaineisto on vain aineistoa eikä siis sama asia kuin tutkittava ilmiö sinänsä, eikä aineisto koskaan heijasta puhtaasti todellisuutta. Aineistolla on olemassa syntyehdonsa ja se hyvin harvoin kuvaa tutkittavaa ilmiötä suoraan. Tästä huolimatta aineistolla on kuitenkin tärkeä tehtävä tutkimusprosessissa, sillä se on tiedontuottamisväline. (Ronkainen ym. 2013, 122).

Koska tutkimukseni aineistoni muodostuu itse keräämäni aineiston ja valmiin aineiston yhdistelmästä, on sitä jo muokattu, yhdistelty ja käsitelty useita kertoja ennen varsinaista analysointivaihetta. Keskeistä aineiston analysoinnissa ja tutkimustulosten esiintuomisessa onkin se, kuinka tutkijana tulkitseen ja kuvaan tuloksia. Myös Ronkainen ym. (2013, 123) kuvaavat, ettei tutkimuksessa tieto piile kuitenkaan tuloksissa vaan tutkija on avainasemassa. Tutkija nostaa tiettyjä asioita tutkimustuloksiksi tulkitsemalla ja käsitteellistämällä tutkimaansa aihetta oman ymmärryksensä varassa. Tutkimuksen metodikirjallisuudessa aineiston analysointiprosessissa tunnistetaan usein kolme vaihetta. Ensimmäinen vaihe sisältää aineiston pilkkomisen, luokittelun, jäsentämisen ja järjestelyn. Toisessa vaiheessa aineistoa käsitteellistetään tai tulkitaan ja kolmas vaihe muodostuu luennasta tai havaintojen tarkastelusta. (ks. Ronkainen ym. 2013, 124-125; Tuomi & Sarajärvi 2009, 91-93.) Haastattelun myötä syntyneen kirjallisen materiaalin analysoinnissa tulkinnalla on keskeinen rooli, sillä laadullisen aineiston analysointi ei perustu määrällisen tutkimuksen analysoinnin tavoin logiikkaan ja matematiikkaan. Analysoinnin prosessin kuvaaminen on keskiössä, jotta lukijalle selviää miten johtopäätöksiin on päädytty. (Thomas 2004, 216.)

Voidaan myös todeta, että laadullisessa analyysissä aineistoa tarkastellaan kokonaisuutena ja se koostuu pääsääntöisesti kahdesta vaiheesta; havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta. Vaiheet voi erotella vain analyttisesti, sillä käytännössä ne nivoutuvat tosiinsa. (Alasuutari 2011, 38-39). Havaintojen pelkistämisessä voi erottaa

kaksi osaa. Aineistoa tarkastellaan aina vain yhdestä tietystä teoreettismetodologisesta näkökulmasta käsin. Huomiota kiinnitetään siihen, mikä on kysymyksenasettelun ja teoreettisen viitekehyksen kannalta olennaista. Tällä tavalla aineisto pelkistyy hallittavammaksi. Havaintomäärää karsitaan edelleen yhdistämisellä, jolloin etsitään havaintojen yhteinen piirre tai nimittäjä tai muotoilemalla sääntö, joka tältä osin pätee poikkeuksetta koko aineistoon. (Alasuutari 2011, 40).

Tutkimuksen aineisto analysoitiin lopulta kolmena ryhmänä; palveluntuottajat, kehittämis- ja valvontaviranomaiset sekä korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten toimijat. Kolmeen ryhmään jaetun aineiston alkuperäisistä ilmauksista muodostin pelkistettyjä ilmauksia, joita yhdistelin ja koodasin samaan aiheeseen kuuluviksi. Näistä muodostui lopulta alaluokat. Taulukossa 1 on kuvattu esimerkki pelkistettyjen ilmauksien ja alaluokkien muodostamisesta. Hirsjärven & Hurmeen (2008, 148) mukaan luokkien muodostamisen kriteerit ovat yhteydessä tutkimustehtävään, aineiston laatuun ja myös tutkijan omaan teoreettiseen tietämykseen. Tutkimukseni aineiston luokittelussa hyödynnettiin sekä tutkimustehtäviä että aineistoon etukäteen tehtyä ryhmäjakoja. Alaluokista muodostuikin ryhmäjaon perusteella yläluokat. Yhdistävä luokka syntyi puhtaasti tutkimustehtävien avulla. (ks. Taulukko 2.)

TAULUKKO 1. Esimerkki pelkistettyjen ilmausten ja alaluokan muodostamisesta.

| Alkuperäinen ilmaus | Pelkistetty ilmaus | Alaluokka |
|---|---|--|
| <i>"...ja juuri se että hankekumpaneina ne ovat, ovat nämä niin, kyllähän se on tosi tiivistä se yhteistyö silloin mutta ilman hankkeita se ei kyllä toimi, silloin ei ehdi."</i> | Hankkeita tarvitaan, jotta yhteistyö toimii ja siihen on aikaa. | |
| <i>"Parannettavaa on, tosin voisi myös ajatella, että yhteistyökumppanit olisivat myös aktiivisia tiedottamisen suhteen."</i> | Yhteistyökumppanit eivät tiedota tarpeeksi aktiivisesti. | Tiedon tuottamisen yhteistyön haastavuus |

Alaluokiksi muodostuivat **palveluntuottajilla** tiedon tuottamisen voimavarat, tiedontuottamismenetelmien monipuolisuus, tiedon hyödynnettävyys ja vaikuttavuus sekä tiedon tuottamisen kehittäminen yhteistyössä. **Korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten toimijoiden** alaluokkia ovat tiedon tuottamisen monipuolisuus, tiedon vaikuttavuus ja hyödynnettävyys, tiedon tuottamisen yhteistyön haastavuus sekä tiedon tuottamisen työnjaon ja roolien kehittäminen. **Kehittämisen- ja valvontaviranomaisten** ryhmässä alaluokkia ovat tiedon tuottamisen menetelmäosaaminen, tiedontuottamismenetelmien monipuolisuus, tiedon vaikuttavuus ja hyödynnettävyys sekä tiedon tuottajien osaamisen tunnistaminen. Pääluokiksi muodostui tutkimustehtävän perusteella hyvinvointipalvelujen tuottajien kokemukset ja käsitykset, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten toimijoiden kokemukset ja käsitykset sekä kehittämissä ja valvontaviranomaisten kokemukset ja käsitykset. Yhdistäväksi luokaksi muodostui tutkimustehtävän mukaan hyvinvointitiedon tuottajien kokemuksia tiedon tuottamisesta ja käsityksiä roolistaan ja yhteistyötarpeistaan tiedontuottajina.

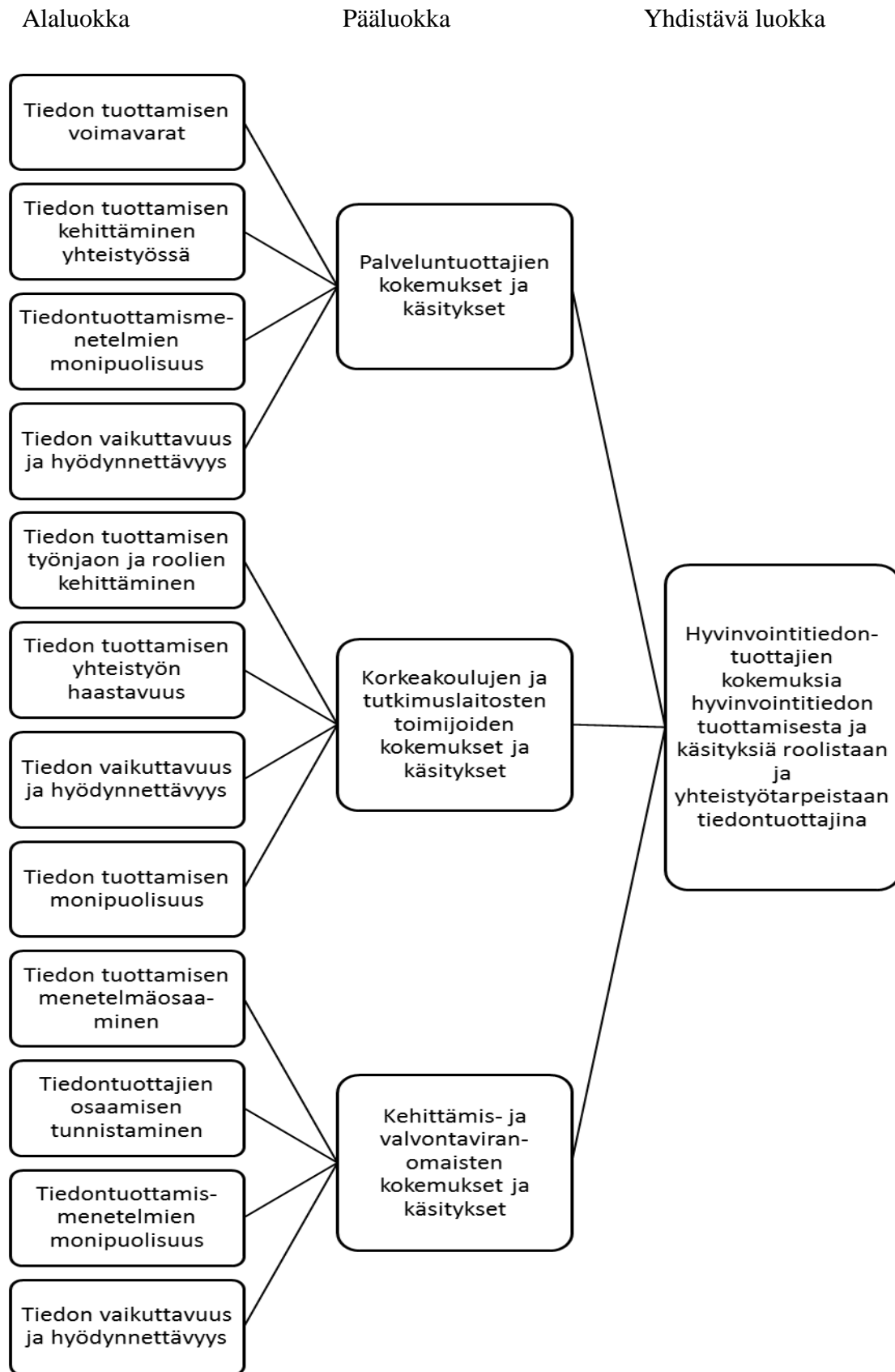
TAULUKKO 2. Esimerkki aineiston luokittelusta.

| <i>Alkuperäinen ilmaus</i> | Pelkistettyilmaus | Alaluokka | Pääluokka |
|--|--------------------------------------|---|--|
| <i>"Sillä tavalla että mitä meiltä palvelujen käytöstä syntyy tai sitten asiakaspalautteena tai asiakaskokemuksena niin kyllä sitä on käytetty näiden palveluiden kehittämisessä hyväksi."</i> | Kerättyä tietoa hyödynnetään. | | |
| <i>"Hyvinvointitieto ei paranna kenenkään hyvinvointia."</i> | Välillinen vaikutus. | <i>Hyvinvointitiedon vaikuttavuus ja hyödynnettävyys.</i> | Hyvinvointipalvelujen tuottajien kokemukset ja käsitykset |
| <i>"Kansalaisten hyvinvointilähteestä yksilöstä, ei kerätystä tiedosta. Kannattaa tutustua terpsiin ja sähköiseen hyvinvointikertomukseen."</i> | Vaikuttavuuden tutkimista tarvitaan. | | |

5 TUTKIMUSTULOKSET

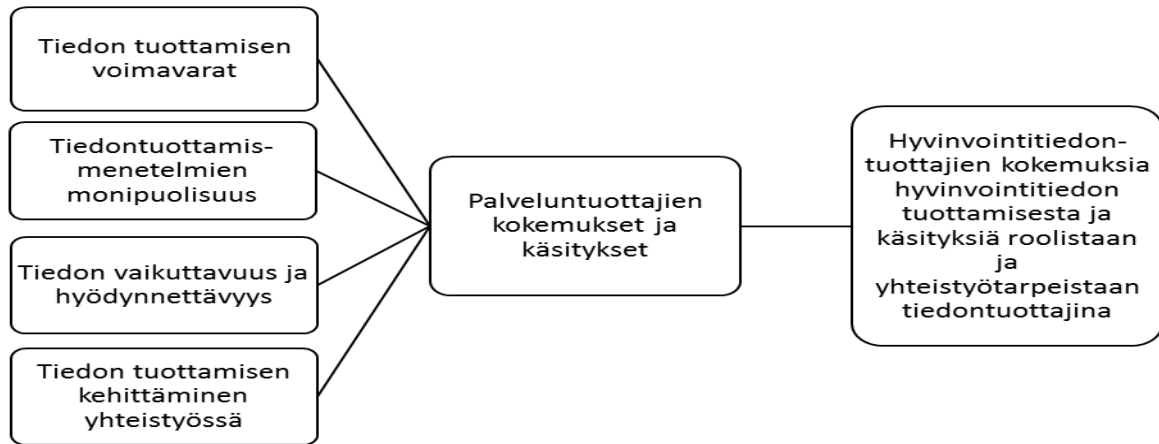
Tutkimusaineistosta analysoitiin **kolme pääluokkaa**, jotka nimettiin seuraavasti: 1) hyvinvointipalvelujen tuottajien kokemukset hyvinvointitiedon tuottamisesta ja käsitykset roolistaan ja yhteistyötarpeistaan hyvinvointitiedon tuottajina, 2) korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten toimijoiden kokemukset hyvinvointitiedon tuottamisesta ja käsitykset roolistaan ja yhteistyötarpeistaan hyvinvointitiedon tuottajina sekä 3) kehittämis- ja valvontaviranomaisten kokemukset hyvinvointitiedon tuottamisesta ja käsitykset roolistaan ja yhteistyötarpeistaan hyvinvointitiedon tuottajina. Ensimmäiseen pääluokkaan kuuluvat seuraavat alaluokat: tiedon tuottamisen voimavarat, tiedon tuottamisen kehittäminen yhteistyössä, tiedontuottamismenetelmien monipuolisuus sekä tiedon vaikuttavuus ja hyödynnettävyys. Toisen pääluokan alaluokiksi muodostuivat tiedon tuottamisen työnjaon ja roolien kehittäminen, tiedon tuottamisen yhteistyön haastavuus, tiedon vaikuttavuus ja hyödynnettävyys sekä tiedon tuottamisen monipuolisuus. Kolmannessa pääluokassa alaluokkia ovat tiedon tuottamisen menetelmäosaaminen, tiedontuottajien osaamisen tunnistaminen, tiedontuottamismenetelmien monipuolisuus sekä tiedon vaikuttavuus ja hyödynnettävyys. (Kuvio 1.)

Kokemukset hyvinvointitiedon tuottamisesta ja siinä käytetyistä menetelmistä sekä käsitykset rooleista ja yhteistyötarpeista vaihtelivat palveluntuottajien, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten toimijoiden sekä kehittämis- ja valvontaviranomaisten välillä. Palveluntuottajien kokemuksissa korostuivat osaamisen tärkeys hyvinvointitiedon tuottamisessa sekä arvostus monipuolisia tiedontuottamismenetelmiä kohtaan. Korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten toimijoiden kokemuksissa taas koettiin tärkeänä tiedon ja sen tuottamisen monipuolisuus. Kehittämis- ja valvontaviranomaisten ryhmän kokemuksissa korostui tiedon tuottamisen menetelmäosaamisen puutteellisuus, mutta toisaalta korostettiin monipuolisten tiedontuottamismenetelmien tärkeyttä. Palveluntuottajien kokemuksissa tuli esiin yhteistyön hyödyntäminen kehittämisessä. Korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten toimijat kokivat ajankohtaisesti haastavuutta yhteistyössä sekä tarvetta hyvinvointitiedon tuottajien työnjaon ja roolien kehittämiselle. Kehittämis- ja valvontaviranomaiset kokivat yhteistyön haasteena sekä oman että muiden toimijoiden osaamisen tunnistaminen hyvinvointitiedon tuottamisessa.



KUVIO 1. Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin maakuntien organisaatioiden toimijoiden kokemuksia hyvinvointitiedon tuottamisesta.

5.1 Palveluntuottajien kokemuksia hyvinvointitiedon tuottamisesta sekä käsityksiä roolistaan ja yhteistyötarpeistaan hyvinvointitiedon tuottajina



KUVIO 2. Palveluntuottajien kokemukset ja käsitykset.

Tiedon tuottamisen voimavarat

Palveluntuottajien keskeinen kokemus liittyi hyvinvointitiedon tuottamisen voimavaroihin. Voimavaroina tiedon tuottamisessa koettiin henkilöstön osaaminen sekä oman ja organisaation roolin tunnistaminen. Palveluntuottajien ryhmän kokemuksissa pidettiin tärkeänä henkilöstön osaamista hyvinvointitiedon tuottamisessa ja osaavasta henkilökunnasta nähtiin olevan myös pulaa. Tutkimuksen osallistujien mukaan hyvinvointitiedon tuottamisen tärkeys on havaittu vastikään, eikä sitä ole aikaisemmin koettu perustehtävään kuuluvaksi.

--meillä on sitten se osaaminen ja voima, että pystytään keräämään sitten yhteen niitä, sitä kunnissakin tuotettua hyvinvointitietoa. P1/2.

Tähän on nyt vasta havahduttu, että tämä on niin tärkeää että se on otettu omaksi asiakseen, se ei ole ollut aikaisemmin tätä perustehtävää. P4/2.

--siis meillä on osaavia mutta meillä ei ole riittävästi (osaamista) -- minä tuohon vielä sanon että hyvinvointitiedon tuottamisen merkitys on kasvussa. P3/2.

Tiedontuottamismenetelmien monipuolisuus

Palveluntuottajat arvostivat monipuolisilla menetelmillä tuotettua tietoa. Heidän kokemuksensa mukaan monipuolisten menetelmien avulla pystytään muodostamaan sellainen kokonaisvaltainen kuva kansalaisten hyvinvoinnista, jota ei pelkästään tilastotiedolla saada muodostettua. Palveluntuottajien kokemusten mukaan monipuolisilla menetelmillä tuotettua tietoa tarvitaan myös perusteltaessa palvelujen kehittämistarvetta.

Koska ei voi sanoa että vain kokemuksellinen hyvinvointitieto on tarpeellista tai että tilastollisesti tuotettu hyvinvointitieto on tarpeellista. Tarvitaan näitä molempia sekä tätä koettua että tilastoitua, mitattua hyvinvointitietoa ja yhdessä näistä tulee sitten se kuva siitä hyvinvoinnista. P3/3.

...tiedon tarve on tänä päivänä ihan konkreettista ja palveluiden kehittämiseksi tarvitaan eri tavalla tuotettua tietoa. P1/1.

Toisaalta palveluntuottajien ryhmässä koettiin, että oman organisaation odotetaan tuottavan tilastollista tietoa ja siksi se oli tuotettavassa tiedossa etusijalla. Tilastotieto koettiin myös faktatietona, jonka tuottamisen määrittelee organisaation rooli ja muiden organisaatioiden odotukset. Palveluntuottajien ryhmän kokemuksissa tuli esille laadullisen tutkimuksen metodologian vieraus osalle haastateltavista. Kokemustietoa pidettiin epäluotettavana ja sen innovatiivisuus asetettiin kyseenalaiseksi. Kokemustiedon keräämistä pidettiin myös työläänä.

Mieluummin numeroiden kanssa halutaan pelata, ja se roolituskin on sellainen, että meiltä kyllä odotetaan että tuotetaan numeerista tietoa. P2/3.

Kokemus on yksi tiedonluomisen lähtökohta mutta kyllä organisaatiossa pitää olla myös puhtaasti tieteelliseen tutkimukseen ja innovatiiviseen, innovaatioon liittyvää ajattelutapaa. P3/1.

Me kuunnellaan kyllä asiakkaita, potilaita että heidän kokemuksiaan kokemastaan hyvinvoinnista, mutta me tarvitaan tiettyjä määrällisiä mittareita että me saadaan relevanttia, tämmöistä näyttöön perustuvaa tietoa, että me ei ihan pelkästään kokemukselliseen tietoon luoteta. P6.

Tiedon vaikuttavuus ja hyödynnettävyys

Palveluntuottajien mukaan kerättyä hyvinvointitietoa hyödynnetään budjettien ja järjestämissopimuksen laadinnassa, palveluiden kehittämisessä ja uusien palveluiden suunnittelussa, mutta edelleenkin hyödyntämätöntä tietoa koettiin olevan paljon. Palveluntuottajat pohtivat, että tiedon hyödyntämistä tulisi lisätä.

Tietoa on paljon, mutta miten sitä pystytään hyödyntämään palvelujen kehittämisesssä, niin siinä on varmaan vielä tekemistä. Osa on vielä varmaan hyödyntämättä. P1/2.

--hyvinvointitietoa on pystytty käyttämään hyväksi ja sen avulla perustelemaan näitä palvelujen kehittämistä. P3/3.

Palveluntuottajien ryhmässä tuotiin esille, ettei hyvinvointitieto paranna kansalaisten hyvinvointia, vaan yksilön omaa vastuuta hyvinvoinnistaan pidettiin tärkeänä. Hyvinvointitiedon tuottamisella nähtiin olevan lähinnä välillinen vaikutus kansalaisten hyvinvointiin esimerkiksi palveluiden kehittämisen kautta. Palveluntuottajat toivat esille, ettei hyvinvointitiedon vaikuttavuudesta ole juurikaan tutkimusta.

Kansalaisten hyvinvointi lähtee yksilöstä, ei kerätystä tiedosta. P2/2.

Ei ole sellaista tutkimusta, joka tukisi sitä tietoa, että se tieto mitä ollaan tuotettu, niin olisi parantanut ihmisten hyvinvointia. P4/1

Ei varsinaisesti tuoteta hyvinvointitietoa, mutta jotakin tutkimustietoa on tuotettu, joka sitten mahdollisesti voi jonkin verran ohjata päätöksen tekoa kansalaisten hyväksi, mutta varsin pienimuotoisesti. P7.

Tiedon tuottamisen kehittäminen yhteistyössä

Palveluntuottajien ryhmässä korostettiin yhteistyön merkitystä hyvinvointitiedon tuottamisen kehittämisessä. Yhteistyön kehittämiseksi nähtiin selkeää tarvetta ja yhteistyötä haluttiin myös tehdä hyvinvointitiedon tuottamisessa. Keskeisinä teemoina palveluntuottajien käsityksissä yhteistyön suhteen olivat tiedon lisääminen kerätystä hyvinvointitiedosta ja sen tuottamisesta, vastuut osa-alueista, tarve käsitteen määrittelylle sekä yh-

teinen keskustelu. Tietoa kaivattiin muiden toimijoiden roolista ja heidän työnsä sisäl- löstä. Myös tiedon tuottamista omasta toiminnasta pidettiin tärkeänä.

No minulle ainakaan ei ole selkeä että mitä nämä eri toimijat että minkä- laista tietoa ne vois tuottaa ja minkälaisessa roolissa ne toimivat. Sitä paitsi nythän ne on koko tässä valtakunnassa kaikki ihan sekaisin että mi- ten nämä sosiaali-terveyspuolet hoidetaan niin silläkin lailla näyttää että onko ministereilläkään selvää oikein että mitä. P3/3.

Aika hyvin se työnjako ja roolit on tällä hetkellä, paremminkin hakisin sitä yhteisen synergian löytymistä siitä että näistä eri katsantokannoista, eri näkökulmista eri osaamispuolesta tulevaa tiedon yhteistä analyysia ja tul- kintaa tehtäisiin. P4/2.

Paremminkin ollaan liikaa silloissa ja ei niin kuin yhteiseen keskusteluun käytetä sitä aikaa. P4/2.

Kai se kuntalaisten hyvinvointia lisäisi, jos se tieto ei tulisi pelkästään yh- deltä taholta vaan mahdollisimman laajasti tuota eri osa-alueilta eri or- ganisaatioista. Aina arvokkaampaa mitä useampi taho sitä tietoa on tuot- tamassa ja pystytään yhdistämään ja kattomaan että ollaanko samoilla suunnilla sen tiedon hyödyntämisen kannalta tai ylipäätään kuntalaisten hyvinvoinnin kannalta, että tuotetaanko me oikeita palveluita oikea- aikaisesti. P4/2

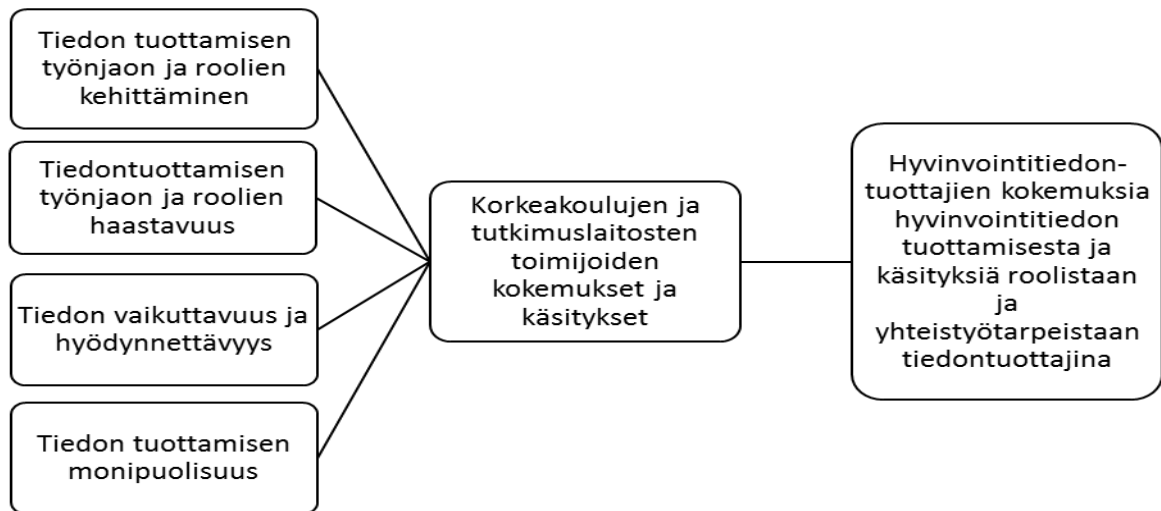
Palveluntuottajat toivat esiin yhteistyön tiivistämisen tarpeen hyvinvointitiedon tuotta- misessa sekä oman kunnan alueella että valtakunnallisesti. Muiden toimijoiden toimin- nasta oltiin kiinnostuneita ja hyvinvointitiedon tuottajien verkostosta toivottiin avointa ja tiiviimpää kokonaisuutta.

Meillä pitää olla laaja-alainen näkemys joka perustuu tutkittuun tietoon ja tutkittuun mittareihin ja nimenomaan vaikuttavuuden näkökulmasta. Tar- vitaan yhteistyötä yliopistoihin, THL:ään, muiden toimijoiden kanssa. P4/1

Jollakin lailla pitää koota, että ne ovat nykyään kuitenkin aika irrallisia nuo toimijat. P1/1.

Meidän pitää nuo sektorirajat ja muut niin kuin murtaa ja olla niin kuin tällöinen että jotenkin selkeyttää sitä tiiviimmäksi kokonaisuudeksi että se ei ole palvelujen rypäs ympärillä. P6.

5.2 Korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten toimijoiden kokemuksia hyvinvointitiedon tuottamisesta sekä käsityksiä roolistaan ja yhteistyötarpeistaan hyvinvointitiedon tuottajina



KUVIO 3. Korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten toimijoiden kokemukset ja käsitykset.

Tiedon tuottamisen työnjaon ja roolien kehittäminen

Korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten toimijoiden käsitysten mukaan kehittämisalueena korostuivat työnjako ja roolit hyvinvointitiedon tuottamisessa päällekkäisen työn poistamiseksi. Yhteisen tahtotilan löytämistä hyvinvointitiedon tuottamisessa pidettiin perustana tarkemmille työnjaolle.

...mitä rikkonaisempi ja pilkkonaisempi se on, niin sitä enemmän siellä tuotetaan päällekkäistä tietoa ja aina aloitetaan asiat alusta ja se ei niinkö kasva se tietomäärä koska kukaan ei kerkeä kaikkea tietoa tuolta lukea it-

sekseen eikä ymmärräkään sitä, niin eikä kaikessa voi olla mukana, niin varmaan tuollainen tiiviimpi kokonaisuus olisi aivan jees. KT1.

Meillä on suuret määrät tietoa, jota joku toinenkin hyvinvointitiedon tuottaja voisi hyödyntää -- Kehitettävää on. Eikä yksinään vain tällä meidän toimialueella vaan koko valtakunnassa. Samat asiat eivät aina mene yksityhteen pääkaupunkiseudulla kuin täällä pohjoisemmassa. Painimme erilaisten ongelmien kanssa joissakin määrin ihan jo jos tarkastellaan palvelujen tarjontaa, asukastiheyttä... KT3/1.

Tiedon tuottamisen yhteistyön haastavuus

Korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten toimijat toivat esiin hyvinvointitiedon tuottajien välisen yhteistyön haastavuuden. Ilman hankkeita yhteistyön ei uskottu toimivan eikä sille uskottu myöskään löytyvän aikaa. Toisaalta yhteistyötä ja verkostoitumista kaivattiin jo resurssien säästämisenkin näkökulmasta.

Hankekumppaneina ne ovat, ovat nämä niin, kyllähän se on tosi tiivistä se yhteistyö silloin mutta ilman hankkeita se ei kyllä toimi, silloin ei ehdi. KT1.

Pitäisi ymmärtää keskittää ja säästää eri organisaation resursseja. KT4.

Yhteistyöllä aikaansaannokset ovat parempia ja yhtenäisempiä. KT3.

Tiedon vaikuttavuus ja hyödynnettävyys

Korkeakoulut ja tutkimuslaitokset ryhmässä hyvinvointitiedon ja sen tuottamisen vaikuttavuutta pidettiin puutteellisena. Palveluiden todettiin kehittyneen ja hankkeissa havaittiin vaikuttavuus kansalaisten lisääntyneenä hyvinvointina. Kokemuksena nousi esille myös se, ettei tuotettua tietoa hyödynnetä kansalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi. Pohdittiin sitä, kuka vaikuttavuutta arvioi ja millä tavoin.

...on tosi hyviä hankkeita ollut, joilla on ihan oikeasti saatu aikaan tuloksia ja hyvää palautetta. KT1.

Tieto on jäänyt, pitäisi vielä enemmän viedä tietoa eteenpäin. KT1.

Aina on tietoa saatavilla, mitä sitten kun tieto on kerätty, konkreettinen työ, kuka tekee. KT2.

...kyllä se on niin että juuri tuo että luetaanko sitä (tutkimustietoa) riittävästi otetaanko se riittävästi käyttöön niin siinä on kyllä tosi paljon parantamisen varaa. KT1.

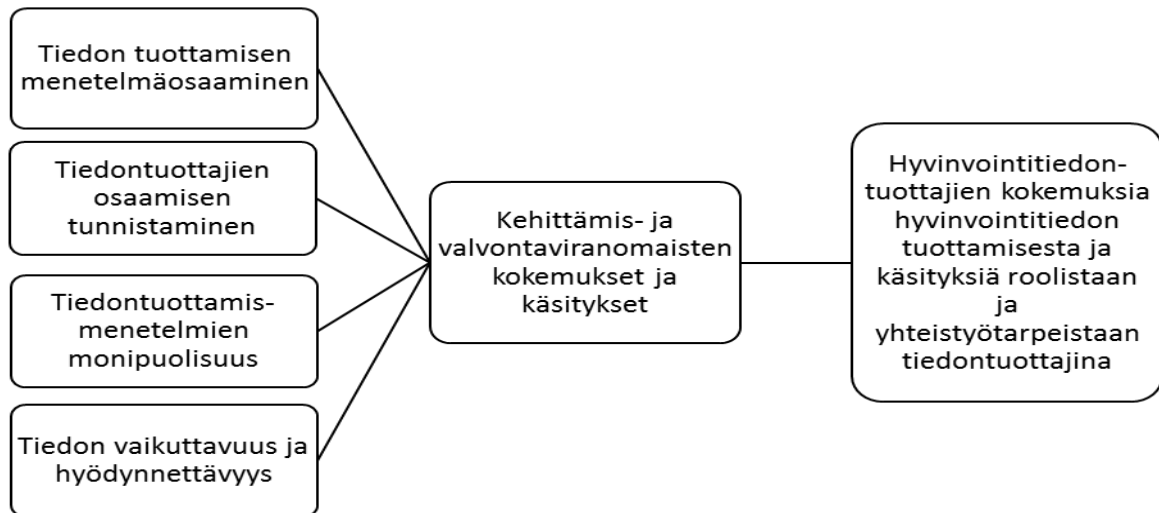
Tiedon tuottamisen monipuolisuus

Korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten toimijoiden kokemuksena oli sekä tiedon että sen tuottamisen monipuolisuus. Tiedontuottamismenetelmien monipuolisuutta pidettiin tärkeänä. Tiedon tuottamisessa pidettiin keskeisenä tiedon tuottamisen tarkoitusta sekä merkitystä. Tiedossa itsessään korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten toimijoiden ryhmässä pidettiin tärkeänä kokemuksellisuutta ja yksilön äänen kuulemista.

...eihän se vain tilastollisesti tuotettu tieto, että kyllä kokemuksellinen on tosi tärkeä koska siitä tulee sitä laadullista ulottuvuutta ja mutta tilastollinenkin on tärkeää tietoa. KT1.

...ainutkertaisten kokemukset ovat myös merkityksellisiä. Yksittäisen ihmisen ääni on arvokas. KT2.

5.3 Kehittämisen- ja valvontaviranomaisten kokemuksia hyvinvointitiedon tuottamisesta sekä käsityksiä roolistaan ja yhteistyötarpeistaan hyvinvointitiedon tuottajina



KUVIO 4. Kehittämisen- ja valvontaviranomaisten kokemukset ja käsitykset.

Tiedon tuottamisen menetelmäosaaminen

Kehittämisen- ja valvontaviranomaiset kokivat puutteena osaamisen tiedonkeruumenetelmien käyttämisessä, mutta monipuolisia tiedonkeruumenetelmiä ja niiden käyttöä kuitenkin arvostettiin. Menetelmäosaamisen suhteen korostui näkemys siitä, että kokemuksellisen tiedon kerääminen on haasteellista. Tilastotiedon tuottaminen koettiin puolestaan helpompana.

...koska toki kokemuksellinen hyvinvointitieto tärkeitä on muttei se kata koko pakettia. Kokemuksellisessa hyvinvointitiedon keruussa on haasteensa--. KV3/1.

Kokemuksellisen tiedon kerääminen itsessään on haasteellista kun kyseessä on suuri otanta. Paljon ihmisiä niin kerääminen on hidasta samoin analysointi. KV3/2.

Jos halutaan laadullisesti kattava tutkimus niin ei siihen yksi tiedonkeruumenetelmä käy, sillä ei saada esiin asioita. Ne tukevat toisiaan ja siksi tietoa on hyvä kerätä useammalla menetelmällä. KV3/2.

...arvostamme sitä tietoa jos se on resurssien mukaan helposti saatavissa. Emme ole varsinainen tiedonkeruuorganisaatio, arvostamme tietoa mitä voimme hyödyntää päätöksenteossamme. KV1/3.

...kattavaa tutkimustietoa saadaan tarkastelemalla asioita monesta eri perspektiivistä. Meille tilastollisesti tuotettu tieto on ehkä sitä helpoimmin tuotettua tietoa. Aineistoa on valtavasti, mutta se mistä tiedosta on onkin aina mietittävä, mistä tuotetusta tiedosta on hyötyä, ettei resursseja käytetä turhaan. KV3/1.

Tiedontuottajien osaamisen tunnistaminen

Kehittämis- ja valvontaviranomaisten ryhmässä korostui oman ja muiden toimijoiden osaamisen tunnistamisen haasteet ja näiden vaikutus yhteistyöhön. Tutkimukseen osallistujat kokivat, että oman ja muiden toimijoiden osaamisen tunnistaminen ja tietäminen edistäisi yhteistyötä ja sen avulla voitaisiin myös tehdä työnjakoa tiedontuottamisessa.

Kyllä tässä kannattaisi yhteistyötä tehdä ja se, että tietoisuus muiden tekemisistä ja osaamisesta karttuisi, olisi vaan plussaa. KV3/1.

Varmaan näin on, olemme yksi tekijä verkostossa. Toimijat eivät tunne hyvin toisiansa tällä hetkellä. KV2/3.

Roolit ovat epäselvät ainakin minulle, samoin mitä tietoa kukin tuottaa. Myös se on epäselvää missä muodossa tieto on. KV1/2.

Kun rooleja avataan, toiminnasta tulee läpinäkyvää ja ilmavaa. Vastustan myös liian selkeitä rooleja koska silloin innovatiivisuus kärsii. Positiivista epäselkeyttäkin saa olla, vaikka toisaalta tehokkuus lisääntyisi. KV2/3.

...onko tämä (toimijoiden roolit) niinkö aluetasolla ongelma, ehkä se on valtakunnan ja, ja minusta tuntuu että se meillä maakunnantasollakaan ole enää mikään ongelma kun meillä on nämä yhteistyöryhmät. KV4.

...pääallekkäistä työtäkin silti tehdään. Auttaisi jos organisaatiotasolla selkeytettäisiin tiedon tuottamisen rooleja. KV2/2.

Tiedontuottamismenetelmien monipuolisuus

Myös kehittämis- ja valvontaviranomaiset pitivät monipuolisten tiedontuottamismenetelmien käyttämistä tärkeänä. Heidän käsityksensä mukaan monipuolisilla menetelmillä saadaan kerättyä kattavaa tutkimustietoa hyvinvoinnista. Erityisen tärkeänä pidettiin hyvinvointiin liittyvien asioiden tarkastelua erilaisista näkökulmista. Laadukkaan tutkimuksen merkinä pidettiin useamman menetelmän käyttämistä tiedonkeruussa.

Kattavaa tutkimustietoa saadaan tarkastelemalla asioita monesta eri perspektiivistä. Meille tilastollisesti tuotettu tieto on ehkä sitä helpoimmin tuotettua tietoa. Aineistoa on valtavasti, mutta se mistä tiedosta on, onkin aina mietittävä mistä tuotetusta tiedosta on hyötyä – ettei resursseja käytetä turhaan. KV3/1.

Jos halutaan laadullisesti kattava tutkimus, niin ei siihen yksi tiedonkeruumenetelmä käy, sillä ei saada esiin asioita. Ne tukevat toisiaan ja siksi tietoa on hyvä kerätä useammalla menetelmällä. KV3/2.

Kyllähän se synteesi pitäisi tietenkin olla tilastoista ja kokemuksellisesta ja vähän yhteiskuntatalouttakin ottaa huomioon että ok, että -- tosin se kokemuksellisen kerääminen on, sen joutuu niinkö, sitä ei näe tilastoista. KV4.

Tiedon vaikuttavuus ja hyödynnettävyys

Kehittämis- ja valvontaviranomaisten kokemukset hyvinvointitiedon vaikuttavuudesta olivat vaihtelevia. Tuotetulla hyvinvointitiedolla koettiin vaikutettavan palveluiden kehittämiseen, jonka puolestaan koettiin vaikuttavan ainakin välillisesti myös kansalaisten

hyvinvointiin. Hankkeiden avulla syntynyttä vaikuttavuutta tuotiin esille tässä ryhmässä. Vaikuttavuuden arvioinnin lisäämistä pidettiin kuitenkin tarpeellisena.

Vaikea sanoa suoranaisesti, mutta kyllä jotkut meidän esille nostavat asiat ovat vaikuttaneet palveluiden kehittämiseen. Ei välttämättä meidän tuottamia tietoja vaikka jotain tuotammekin. KV2/3.

Vaikutus on välillinen, että päästään kansalaisten hyvinvointiin saakka. KV1/3.

...no ehkä välillisesti sillä lailla että meidän rahoitetaan myös hyvinvointihankkeita. KV4.

Kehittämis- ja valvontaviranomaisten ryhmässä korostui myös kokemukset tuotetun tiedon käytöstä. Tietoa on paljon saatavilla, mutta tiedon hyödyntäminen herätti kysymyksiä siitä, pystytäänkö kaikkea kerättyä tietoa todella käyttämään hyödyksi kansalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi. Tiedon yhteiskunnallinen hyödyntäminen koettiin tärkeänä ja tutkimustiedon merkityksellisyyttä kaivattiin.

Kaikkeen tietoon emme pääse käsiksi, ja omat haasteensa luo myös se että tietoa on niin valtavat määrät, että sen käsitteleminen ja tutkiminen on työlästä, joskin kattavaa. Uskon että tässä on kehityksen paikka. Niin että me saataisiin helpommin sitä tarvittavaa ja tärkeää tietoa ja nimenomaan se että se saataisiin käsiteltyä niin, että siitä tiedosta olisi yhteiskunnallista hyötyä. Eihän asiat etene vain tutkimalla ja tutkimalla, pitää saada sillä tutkimuksella jotakin aikaan. KV3/1.

On tietoa jota ei hyödynnetä, tahot eivät ymmärrä mitä tietoa toiset ovat keränneet. KV1/1.

Kyllä, mutta miten hyödynnetään. Tuotamme raporteja, haasteena miten pystymme itse käyttämään tietoa, mitä sillä tehdään. KV2/3.

6 TULOSTEN TARKASTELU JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimustulosten keskeiset havainnot liittyvät osaamiseen hyvinvointitiedon tuottamisessa ja monipuolisten tiedonkeruumenetelmien käytössä, hyvinvointitiedon vaikuttavuuteen ja hyödynnettävyyteen sekä yhteistyön kehittämiseen hyvinvointitiedon tuottajien verkostossa. Tutkimustulosten mukaan hyvinvointitiedon tuottaminen nähtiin tärkeänä asiana, johon halutaan panostaa myös tulevaisuudessa. Ilmiöinä kaikissa kolmessa haastateltavien ryhmässä nousi esille tiedonkeruumenetelmien ja tutkimusmetodologian tuntemisen haasteet sekä asenteet erilaisia tiedonkeruumenetelmiä kohtaan. Kaikissa ryhmissä kuitenkin arvostettiin ja pidettiin tarpeellisena monipuolisilla menetelmillä kerättyä tietoa. Samoin myös yhteistyön merkitys kehittämisessä nousi esille kaikissa ryhmissä ja se, että uskottiin kehittämisen tapahtuvan juuri yhteistyön kautta. Lisäksi ryhmissä kuvattiin tarvetta käsitteiden, toimijakentän sekä roolien ja työnjaon määrittelylle. Näiden määrittelyjen puuttuminen tällä hetkellä kuvautui hyvinvointitiedon tuottamisen haasteena. Samoin tiedon eri ulottuvuudet, tiedon käyttäminen ja sen vaikuttavuus olivat selkeä teema kaikkien ryhmien tutkimustuloksissa.

6.1 Osaaminen hyvinvointitiedon tuottamisessa ja monipuolisten tiedonkeruumenetelmien käytössä

Tutkimustulosten mukaan haastateltavat pitivät monipuolisten tiedonkeruumenetelmien käyttöä tärkeänä hyvinvointitiedon tuottamisessa ja sen avulla ajateltiin syntyvän kokonaisvaltainen kuva kansalaisten hyvinvoinnista. Kuitenkin palveluntuottajat, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten toimijat sekä kehittämis- ja valvontaviranomaiset kokivat laadullisen tutkimus- ja kokemustiedon keräämisen olevan haastavaa, työlästä ja kallista. Laadullista tutkimus- ja kokemustietoa pidettiin myös epäluotettavana verrattuna tilastotietoon. Tilastotiedon keräämistä pidettiin helpompana, sen saatavuus koettiin hyvänä ja sitä myös päättäjien ajateltiin haluavan. Saaren, Viinamäen & Antikaisen (2014, 67) mukaan kokemus- ja muun tiedon luotettavuus voidaan varmistaa niin, että useat tiedon tuottamiseen osallistuvat tahot arvioivat tiedon luotettavuutta tutkijatriangulaatioon verrattavissa olevalla tavalla. Tällä tavoin tiedon käyttö- ja vaihtoarvot ovat korkeat, mikä helpottaa kokemus- ja muun tiedon hyödyntämistä palvelujen kehittämisessä. Tutkimus-

tulosten perusteella osaamista tiedonkeruumenetelmien käytössä sekä eri tavoilla kerätyn tiedon yhdistämistä pidettiin hyvinvointitiedontuottajien keskuudessa haasteena. Ervasti & Saari (2011, 196) tuovat esille näkemyksen, että tulevaisuudessa hyvinvointipolitiikan ja hyvinvointitutkimuksen pitäisikin pyrkiä sovittamaan yhteen koettua hyvinvointia sekä resursseihin ja toimintakykyihin perustuvaa hyvinvoinnin tutkimusta.

Saaren (2011, 355) mukaan nykyisin koetun hyvinvoinnin tutkimusta pidetään myös poliitikkojen kannalta aiempaa oleellisempänä, kun aiemmin ainoastaan resurssipohjaista tutkimusta pidettiin yhteiskuntapolitiikan kannalta tärkeänä. Tulevaisuuden visiona on, että koettua hyvinvointia voidaan hyödyntää yhteiskuntapolitiikan perusteluna ja laillistajana samoin kuin aikaisemmin resurssitutkimusta on hyödynnetty. SOHVI-hankkeen taustalla oli näkemys siitä, että tietoa todella tarvitaan kuvaamaan kansalaisten kokemaa hyvinvointia. Näkemyksenä on, ettei rekistereiden ja tilastojen tuottama tieto välttämättä kerro kansalaisten kokemasta hyvinvoinnista vaan siitä, miten paljon he käyttävät hyvinvointipalveluja. (Tarkiainen & Nieminen 2014, 7.) Sosiaali- ja terveysalalla myös palvelujärjestelmiltä kaivataan yhä enemmän asiakasymmärrystä ja -osaamista eli kykyä vastata asiakkaiden kasvaviin ja moninaistuviin odotuksiin ja tarpeisiin. Tämä johtuu siitä, etteivät erityisesti julkisella sektorilla asiakkaiden odotukset ja palveluntarjonta kohtaa. (Stenvall & Virtanen 2012, 32).

Hyvinvointitiedon tuottajat pohtivat myös osaamisen tunnistamista. Tutkimustulosten mukaan yhteistyökumppaneiden osaamista ei tunnistettu ja siksi myös yhteistyö näyttyi haastavana. Palveluntuottajien keskuudessa myös oman organisaation sisällä oli vaikeuksia tunnistaa henkilökunnan osaamista hyvinvointitiedon tuottamisessa. Osavasta henkilöstöstä oli myös pulaa. Uotilan mukaan osaamisen tarkastelu sekä yksilö että organisaatiotasolla voi olla haastavaa. Yksilön, ryhmän ja organisaatiotason oppimisen yhdistäminen ja osaamisen siirtyminen näiden eri tasojen välillä on edellytys kehittymiselle. Nämä osa-alueet muodostavat yhdessä pohjan strategiselle oppimiselle. Alati muuttuvassa toimintaympäristössä näistä muotoutuu pohja organisaation dynaamiselle kyvykkyydelle. Osaamisen ja oppimisen kehittämisessä tulisikin paneutua niiden osa-alueiden kehittämiseen, mikä tukee parhaiten osaamisen luomista sekä yksilötasolla että strategisten oppimisten tasolla. Yhtä tärkeää on myös se, että tieto kulkee yksilö, ryhmä ja organisaatiotason välillä, mutta myös yritysten ja yritysryhmien välillä. (2010, 265).

6.2 Hyvinvointitiedon vaikuttavuus ja hyödynnettävyys

Tutkimustulosten mukaan kerätyn hyvinvointitiedon vaikuttavuus ja hyödynnettävyys olivat kyseenalaisia eikä niistä ollut tarvittavaa näyttöä. Hyvinvointitiedon tuottajat kokivat tarvetta hyvinvointitiedon vaikuttavuuden arvioinnille ja myös kerätyn tiedon todelliseen hyödyntämiseen kansalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi. Palveluntuottajien tutkimustuloksissa tuli esiin myös näkemys siitä, ettei hyvinvointitiedon avulla edistetä kansalaisten hyvinvointia, vaan korostettiin yksilön omaa vastuuta hyvinvoinnistaan. Hyvinvointitiedolla koettiin olevan lähinnä välillinen vaikutus kansalaisten hyvinvointiin.

Saari (2011, 75-77) pohtii sitä missä määrin julkinen valta kykenee vaikuttamaan kansalaisten hyvinvointiin yksittäisten poliitikkojen avulla. Haasteina hyvinvointiin liittyvän politiikan toimeenpanolle on Saaren mukaan julkisen vallan rajallinen kyky kerätä riittävää tietovarantoa päätöksen tekemiselle ja toimeenpanon valvonnalle sekä poliitikkojen usein vajavainen kyky käsitellä saatavilla olevaa tietoa ja toimia sen pohjalta. Lisäksi haastavaa on se, ettei pelkästään hyvinvointivajeen tunnistaminen riitä, vaan siitä on vielä pitkä matka vaikuttavimman puuttumiskeinon löytämiseen. Saari lisää haasteeksi myös sen, että hyvinvointipoliittiset tavoitteet voivat olla ristiriidassa muiden politiikkatavoitteiden kanssa ja että politiikan lyhyen ja pitkän aikavälin vaikutukset voivat olla jännitteisessä suhteessa toisiinsa. Edellä mainitut tekijät asettavat haasteen julkisen vallan toteuttamaan resurssien kohdentumisen kokonaisvaltaiseen rationaaliseen suunnitteluun. Marklund (2013, 23) tuo esille, että subjektiivisen hyvinvoinnin käsitteen nouseminen poliittiselle agendalle aktivoi hyvinvointivaltion kaksi velvollisuutta; vastata enemmistön sosiaalisiin perustarpeisiin, silloinkin kun kyse on muusta kuin toimeentulosta ja sosiaalipalveluista sekä jatkaa eniten apua tarvitsevien tukemista ja heistä huolehtimista.

Tutkimustulosten mukaan vaikuttavuutta kansalaisten hyvinvointiin saatiin aikaan hankkeiden kautta. Ilman hankkeita ei uskottu olevan aikaa ja resursseja hyvinvointitiedon tuottamiseen. Palveluntuottajien näkökulmasta kerättyä hyvinvointitietoa hyödynnetään, kuten kuuluukin budjettien laatimisessa, palvelujen kehittämisessä ja uusien palvelujen suunnittelussa. Hyödyntämätöntä tietoa koettiin kuitenkin olevan paljon. Raportteja tuotetaan, mutta se, mihin tietoa käytetään, oli epäselvää. Tutkimustulosten

mukaan tietoa tuotetaan tiedon itsensä takia, eikä kaikkea kerättyä hyvinvointitietoa ehdi kukaan lukemaan, analysoimaan ja tutkimaan. Tiedon tekeminen merkitykselliseksi nähtiin tärkeänä ja koettiin, että tutkimuksilla pitäisi saada myös jotain konkreettista aikaan. Alastalon mukaan tutkimustiedon hyödyntämiseen päätöksenteossa tarvitaan tutkimustiedon tarjontaa ja kysyntää. Tutkimustiedon vaikuttavuutta vaaditaan sekä tutkimuksen rahoittajien parissa että valtion hallinnossa ja poliittisissa keskusteluissa. Tutkimustietoa voidaan hyödyntää päätöksenteossa vain, jos sitä on tuotettu. Jos tuotettu tieto ei kuitenkaan kiinnosta päättäjiä, on ihan sama kuinka paljon sitä tuotetaan. Alastalo tuo esiin tarpeen tutkimuksen vaikuttavuuden mielikuvaston ja sanaston luomiselle. Keskeistä olisi tunnistaa moninainen tieto, joka välittyy vuorovaikutteisesti erilaisia reittejä ja erilaisten toimijoiden kautta käytännöiksi. (2013, viitattu 10.5.2014).

6.3 Yhteistyön kehittäminen hyvinvointitiedon tuottamisessa

Palveluntuottajien ryhmässä korostui erityisesti yhteistyönäkökulma pohdittaessa hyvinvointitiedon tuottamisen kehittämistä. Yhteistyö sekä sen lisääminen koettiin merkitykselliseksi ja niille nähtiin tarvetta. Kansalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi yhteistyö toimijoiden kesken koettiin myös tärkeänä. Toisaalta tällä hetkellä korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten toimijoiden keskuudessa yhteistyö koettiin haastavana, eikä siihen nähty olevan mahdollisuuksia ilman hankkeita. Verkostoitumista ja yhteistyön lisäämistä kaivattiin, jotta resursseja säästyisi ja vältyttäisiin päällekkäiseltä työltä. Tiedon lisääminen omasta ja muiden toiminnasta nähtiin edellytyksenä toimivalle yhteistyöverkostolle. Toisaalta myös liika roolien ja tehtävien jakaminen nähtiin innovatiivisuutta vähentävänä tekijänä. Isoherrasen (2006, 75) mukaan verkostoissa tapahtuvan yhteistyön keskeisimmät ongelmat syntyvät siitä, kuinka eri organisaatiot mahdollistavat ja antavat resursseja verkostotyöskentelyyn. Hän tuo esille, että yritysten hallinnon tulisi tiedostaa yhteisten tapaamisten merkitys ja antaa niihin tarpeeksi mahdollisuuksia.

Palveluntuottajat uskoivat yhteistyön kehittämisen toteutuvan lisäämällä tietoa omasta toiminnasta ja perehtymällä toisten toimijoiden toimintaan, jakamalla vastuita eri osaluista, määrittelemällä käsitteitä sekä lisäämällä yhteistä keskustelua. Stenvallin & Virtasen (2012, 77-78) mukaan kaikkea kehittämiskapasiteettia ei tarvitse löytää oman organisaation sisältä, ja kehittämistoimintaa voidaan organisoida monella eri tavalla. Yhteistyösuhteiden kautta voidaan tuottaa organisaatiolle merkittävää lisäarvoa. Kes-

keistä on avoimuus uusille ideoille ja paikalliselle osaamiselle. Ståhle ja Laento (2000, 26) määrittävät kumppanuuden peruselementeiksi tietopääoman, lisäarvon ja luottamuksen, joista jokainen vaikuttaa välittömästi muihin. Näiden kolmen elementin hallinta määrittää myös kyvyn rakentaa onnistuneita kumppanuussuhteita.

Yhteistyön lisäämistä toivottiin myös valtakunnallisesti mutta esille tuotiin myös, että hyvinvointitiedon tuottamisessa tulee huomioida paikallisuus ja eri alueiden erot. Etelä-Suomessa tuotetun hyvinvointitiedon hyödyntäminen Pohjois-Suomen hyvinvointipalveluiden kehittämisessä nähtiin kyseenalaisena. Ajankohtaisesti meneillään oleva sosiaali- ja terveystalouden uudistus tuli esille myös tutkimustuloksissa. Toimijoiden keskuudessa koettiin epäselvyyttä hyvinvointitiedon tuottajien rooleissa ja osittain sen nähtiin olevan myös valtakunnallinen ongelma johtuen sote-uudistuksesta. Stenvallin & Virtasen (2012, 237-238) mukaan sosiaali- ja terveystalouksissa pitäisi käyttää aikaa sen pohtimiseen, mitä järjestelmä-, työntekijä- ja asiakaslähtöinen kehittäminen ja uudistaminen tarkoittavat oman organisaation näkökulmasta ja vasta sen jälkeen aloittaa kehittämistyö käytännössä. Keskeistä on kuitenkin, että kehittämistyössä edetään sekä järjestäytyneen, asiakaslähtöisen että työntekijälähtöisen kehittämisen keinoin.

6.4 Johtopäätökset

Tutkimustulosten perusteella Pohjois-Suomen hyvinvointituottajien verkostossa on kehitettävää tiedontuottamisen menetelmäosaamisessa, tiedon vaikuttavuuden arvioinnissa sekä tuotetun tiedon hyödyntämisessä. Keskeisimpänä kehittämisaikana on yhteistyön kehittäminen, jonka kautta muihinkin kehittämishaasteisiin voitaisiin löytää ratkaisuja. Hyvinvointitiedon tuottajia on useita ja tietoa itsessään tuotetaan paljon. Yhteistyöllä tuotettu hyvinvointitieto saataisiin tehokkaampaan ja tarkoituksenmukaisempaan käyttöön kansalaisten hyvinvoinnin edistämiseen.

Millä tavoin yhteistyötä sitten pitäisi kehittää? Ensinnäkin eri toimijoilla pitäisi olla lähtökohtaisesti selkeä käsitys omasta toiminnastaan. Ennen kuin organisaatioiden toimijoilla on käsitys omasta toiminnastaan, ei voida vaatia heidän tuntevan ja tietävän mitä muissa hyvinvointitietoa tuottavissa organisaatioissa tehdään. Toiseksi vaaditaan kiinnostusta ja halua toisten toimijoiden työn tuntemiseen sekä aikaa ja resursseja verkostoitumiseen ja yhteistyön tekemiseen. Panostaminen yhteiseen keskusteluun maksaa itsen-

sä takaisin, sillä vain sitä kautta voidaan kehittää ja suunnitella toimivampaa yhteistyöverkostoa. Kun tiedetään mitä ovat eri toimijoiden keskeiset osaamisalueet, voidaan tehdä työnjakoa esimerkiksi tiedontuottamisen suhteen. Näin vähennetään päällekkäistä työtä, ja jaetaan esimerkiksi vastuualueita erilaisten tiedonkeruumenetelmien käyttämisessä. Työnjaon ja roolien määrittelyn kautta tiedonkeruusta tulee systemaattisempaa. Tuotetun hyvinvointitiedon hyödyntämisen pitää olla verkoston toiminnan lähtökohta. Ehkä olisi paikallaan toteuttaa myös valtakunnallisesti arviointia ja tutkimusta tuotetun tiedon vaikuttavuudesta ja hyödynnettävyydestä.

7 POHDINTA

Tutkimuksen tekeminen on ollut melkoinen matka. Opettavainen, haastava, innostava matka, jossa olen ensimmäistä kertaa päässyt syventymään laadullisen tutkimuksen tekemiseen. Opinnäytetyöni aihe löytyi sattumalta SOHVI-hankkeen kautta. SOHVI-hankkeeseen tutustuminen ja tutkimuksen teemaan perehtyminen alkoivat käytännössä alkuvuodesta 2013. Matkan varrella olen saanut syventyä paitsi laadullisen tutkimuksen metodologiaan, Q-metodin käyttöön, hyvinvointikäsitteeseen myös laajemmin suomalaiseen hyvinvointipolitiikkaan ja hyvinvointitutkimukseen.

Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin maakuntien organisaatioiden toimijoiden kokemuksia hyvinvointitiedon tuottamisesta sekä heidän käsityksiään roolistaan ja yhteistyötarpeistaan hyvinvointitiedon tuottajina. Tavoitteena oli kehittää Pohjois-Suomen hyvinvointitiedon tuottajien yhteistyöverkoston toimintaa tutkimuksessa tuotetun tiedon avulla. Tutkimustulosten perusteella ja SOHVI-hankkeenkin näkökulmasta, aihe on ajankohtainen ja myös puhutteleva. Hyvinvointitietoa tarvitaan ohjaamaan politiikkaa, kansalaisten hyvinvoinnin edistämistä ja hyvinvointivaltion kehittämistä. Hyvinvointitiedolla tulee olla erilaisia näkökulmia, eikä se voi ainoastaan kuvata joko objektiivista hyvinvointia tai subjektiivista hyvinvointia. Hyvinvointitiedon tulee antaa mahdollisimman monipuolinen kuva kansalaisten hyvinvoinnista ja samoin hyvinvointitiedon tuottajien tulee toimia monialaisena ja moniäänisenä verkostona, jossa pyritään edistämään hyvinvointitiedon tuottamisen kulttuuria.

7.1 Tulosten pohdintaa

Tutkimusaineistoa oli paljon ja tutkimustulosten analysointi tuntui ajoittain työläältä. Saatuaani tutkimustulokset analysoitua ja koottua taulukon muotoon, alkoivat myös tulokset selkiintyä. palveluntuottajien, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten toimijoiden sekä kehittämis- ja valvontaviranomaisten tuloksissa tuli esille mielestäni jokaiselle ryhmälle ominaisia erityispiirteitä sekä yllättäviäkin kokemuksia hyvinvointitiedon tuottamisesta. Mielestäni kokemukset laadullisen tiedon tuottamisen ja kokemustiedon keräämisen työläydestä ja haastavuudesta sekä epäluotettavuudesta olivat yllättäviä. Eten-

kin kun toisaalta tutkimustuloksissa korostui jokaisen ryhmän kohdalla arvostus monipuolisten tiedonkeruumenetelmien käyttöä kohtaan. Palveluntuottajien ryhmässä vedottiinkin siihen, että päättäjät haluavat enemmän tilastoihin perustuvaa faktatietoa ja sen tuottaminen on myös organisaation roolin mukaista. Jäinkin pohtimaan juuri laadullisten ja määrällisten tiedonkeruumenetelmien välisen vastakkainasettelun esille tulemista tutkimustuloksissa. Toisaalta myös organisaatioiden erilaiset roolit vaikuttanevat käytettyjen tiedonkeruumenetelmien valintaan. Organisaatiossa on voitu tottua luottamaan tilastoihin ja esimerkiksi kokemustiedon hyödyntäminen päätöksenteossa voi tuntua vieraalta. Erilaisilla menetelmillä kerättyjen tietojen yhdistäminen tuo kuitenkin moninai-sempaa kuvaa kansalaisten hyvinvoinnista ja tästäkin syystä yhteistyön vahvistaminen on hyvinvointitiedon tuottamisessa paikallaan.

Hyvinvointitiedon tuottajien välinen yhteistyö ja yhteistyön kehittäminen jäi myös mieleeni tutkimuksen keskeisenä teemana. Tutkimustulosten mukaan yhteistyön tekemiseen sisältyi erilaisia haasteita liittyen esimerkiksi resursseihin ja organisaation rooliin. Halu tehdä yhteistyötä ja yhteistyökumppaneiden kaipuu näyttäytyivät positiivisena tekijänä yhteistyön kehittämisen kannalta. Organisaatioiden rajat ylittävä ja useita toimijoita sisältävä verkosto on varmasti haastava areena yhteistyölle. Haasteita tuottaa yhteisen tavoitteen ja vision löytäminen, erilaiset lähtökohdat ja tarpeet hyvinvointitiedon tuottamiseen sekä näkemyserot käytettävistä tiedonkeruumenetelmistä, tiedon luotettavuudesta ja hyödyntämisestä. Juuri tästäkin syystä yhteistyön kehittämiseen olisi tärkeää varata aikaa ja resursseja. Verkoston sisäisten näkemyserojen ja toimintatapojen vaihtelun näkeminen rikkautena ja siitä ammentamisen kautta yhteistyön tekemiselle voisi avautua erilaisia ja innovatiivisiakin lähtökohtia.

7.2 Tutkimuksen eettiset kysymykset

Etiikka kattaa koko tutkimusprosessin aiheen valinnasta tutkimuksen tulosten vaikutuksiin asti moraalisten valintojen ja päätöksien kautta. Eettisiä kysymyksiä voi liittyä tutkimusaiheen ja menetelmän valintaan, aineiston hankkimiseen, tieteellisen tiedon luotettavuuteen, tutkittavien kohteluun, tulosten vaikutuksiin tai tiedeyhteisön sisäisiin toimintaperiaatteisiin. Tutkija on itse viimekädessä vastuussa tutkimuksessaan tekemis-tään eettisistä ratkaisuista, mutta tutkimusetiikka koostuu myös yhä enemmän kollegiaalisesti sovitusta tavoitteista ja periaatteista. Tutkijan tehtävänä on parhaansa mukaan

pyrkii noudattamaan yhteisesti sovittuja käytänteitä omassa tutkimustyössään. (Kuula 2006, 11, 26).

Ihmistieteissä eettiset normit perustuvat neljään lääketieteelliseen tutkimukseen kehitettyyn periaatteeseen: hyötyperiaate, vahingon välttämisen periaate, autonomian kunnioituksen periaate ja oikeudenmukaisuuden periaate. Ihmistieteissä eettisissä normeissa on mukana yleensä myös tieteen sisäisen etiikan periaatteita kuten kehoitus noudattaa tieteellisiä menettelytapoja rehellisesti ja avoimesti. Myös tutkittavia koskevien tietojen luottamuksellisuuden turvaamisen periaate sisältyy aina normeihin. (Kuula 2006, 59).

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 127) määrittelevät hyvän tutkimuksen kriteereiksi tutkimuksen sisäisen johdonmukaisuuden sekä eettisen kestävyuden. Tutkimuksen sisäinen johdonmukaisuus konkretisoituu tutkimusraportissa argumentaatiossa kuten lähteiden valinnassa ja käytössä ja siinä, että tutkija tietää mitä tekee. Eettinen kestävyys ei tarkoita vain sitä, että valittu tutkimusasetelma on sopiva ja raportointi on tehty hyvin, vaan sitä, että hyvää tutkimusta ohjaa eettinen sitoutuneisuus.

Tutkimuksessani sisäisen johdonmukaisuuden edistämiseksi lähteiden käytössä on pyritty kriittiseen valintaan ja tutkijana olen pyrkinyt parhaani mukaan perehtymään tutkittavaan ilmiöön ja tutkimusmetodologiaan. Eettistä kestävyyttä tutkimuksessani olen pyrkinyt ylläpitämään esimerkiksi huolehtimalla haastateltavien anonymiteetistä niin, että merkitsin haastatellut kirjain-numerokoodilla ja muokkasin alkuperäisistä ilmauksista murre-sanat pois.

7.3 Tutkimuksen luotettavuuden tarkastelu

Tutkimuksen tekemisen lähtökohtana voidaan pitää virheiden syntymisen välttämistä, mutta silti tulosten luotettavuus vaihtelee. Tästä syystä toteutetun tutkimuksen luotettavuuden arviointi on paikallaan. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan kohentaa tarkalla selostuksella tutkimuksen toteuttamisesta sen kaikissa vaiheissa. (Hirsjärvi ym. 2009, 231-232). Vilka (2005, 29) kuvaa tutkimuksen tekemisen olevan kaikin tavoin sidoksissa tutkimuseetiikkaan eli hyvän tieteellisen käytännön noudattamiseen. Tutkimukseni toteutusta kuvatessani olen pyrkinyt kuvaamaan aineiston muodostamista, käsittelyä ja analysointia mahdollisimman läpinäkyvästi, jotta lukijalle välittyi tieto sii-

tä miten tutkimus on tehty ja millaisia valintoja olen tutkijana tehnyt. Vilkan (2005, 158) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kriteerinä ovat viime kädessä tutkija itse sekä hänen tekemänsä valinnat, teot ja ratkaisut.

Hirsjärvi & Hurme (2008, 184) puhuvat tutkimuksen teossa laaduntarkkailusta ja kun kyseessä on haastattelu, tulisi laatua tarkkailla tutkimuksen eri vaiheissa. Aineiston keruun kohdalla laadukkuutta voidaan tavoitella etukäteen tekemällä hyvä haastattelurunko. Tutkimukseni aineisto kerättiin Q-metodi haastattelulla, jonka väittämät oli laadittu valmiiksi opiskelijaryhmän tekemiä Pohjois-Pohjanmaan alueen haastatteluja varten. Sain valmiin väittämärungon käyttöön ja perehdyin parhaani mukaan siihen etukäteen ennen toteuttamiani haastatteluja. Huomasin vasta haastatteluja litteroidessani, että yhden väittämän kohdalla puuttui lihavointi (joka tarkoitti, että väittämän kohdalla haastateltavaa pyydettiin kertomaan lisää), eikä siihen kysymykseen saatu ollenkaan lisätietoa. Haastateltavat kommentoivat kuitenkin vastauksiaan haastattelun aikana, ja sitä kautta tähänkin kysymykseen tuli laadullista tietoa.

Hirsjärven & Hurmeen (2008, 184) mukaan haastatteluvaiheen aikana laatua voidaan parantaa käymällä läpi haastatteluja haastatteluvaiheessa ja kiinnittämällä huomiota haastattelijan osaamiseen sekä huolehtimalla teknisen laitteiston toimivuudesta. Q-metodi haastattelussa haastattelijat ei avusta haastateltavaa väittämien jaottelussa vaan tätä tuetaan itse tekemään valintansa kokemustensa perusteella ja pyydetään kertomaan joistakin aiheista lisää. Tämän roolin omaksuminen oli minulle helppoa, eikä tarkkailijan roolissa oleminen haastatteluissa tuottanut vaikeuksia. Tallensin haastattelut matkapuhelimen äänittimellä, jonka toimivuuden olin testannut etukäteen. Tallensin haastattelunauhat tietokoneelle ja sen jälkeen vielä varmuuskopiot ulkoiselle kovalevyllä.

Aineiston käsittelyn laatua parantaa se, että haastattelut litteroidaan mahdollisimman pian haastattelun jälkeen. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 185). Tekemäni haastattelut litteroinkin heti ja se myös auttoi saamaan kokonaiskuvan haastattelutilanteesta. Pohjois-Pohjanmaan aineiston sain käyttöön valmiiksi kerättyinä, enkä saanut käyttöön ollenkaan haastattelunauhoja. Kyseinen aineisto oli kerätty neljässä opiskelijosta koostuvassa ryhmässä ja jokainen ryhmä oli saattanut oman aineistonsa hieman erilaiseen muotoon ja vaiheeseen. Jouduin käsittelemään ja yhdistelemään kyseisiä tiedostoja paljon, jolloin mahdollisuutena on, että aineistosta on voinut esimerkiksi jäädä jotain puuttu-

maan. Tiedon tuottajien osalta puuttumaan jäi osan Pohjois-Pohjanmaan alueen haastatellun taustatiedot. Lapin alueelta sain kolme haastateltavaa, joten aineistosta tuli Pohjois-Pohjanmaan aineistoon verrattuna suppea. Ohjaajiltani sain hyvän vinkin jaotella aineistot palveluntuottajiin, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten toimijoihin sekä kehittämis- ja valvontaviranomaisiin, sen sijaan että olisin jakanut aineistot maakunnittain. Tämä lisäsi myös haastateltavien anonymiteettiä, sillä suuremmasta aineistosta yksittäisen haastatellun vastaukset eivät juurikaan erotu.

7.4 Jatkotutkimushaasteet

Tutkimuksessa kerätty aineisto sisälsi myös määrällistä tietoa, jota ei tässä tutkimuksessa analysoitu. Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin maakuntien alueilla kerätyn määrällisen aineiston analysoinnin myötä tieto voisi vielä edelleen syventyä. Mielenkiintoista olisi myös tutkia vastaavaa teemaa muualla päin Suomea ja vertailla hyvinvointitiedon tuottajien verkostojen toimintaa ja toimijoiden kokemuksia valtakunnallisesti. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (Poske) on koordinoanut syksyllä 2013 kyselyn, jossa kerättiin tietoa keskustelun pohjaksi toimijoiden ja alueiden ajankohtaista tutkimustoimintaa ja näkemyksiä tutkimustarpeista. On mielenkiintoista kuulla kyselyn tuloksista etenkin hyvinvointitiedon tuottamisen tarpeiden näkökulmasta. Kiinnostavaa olisi tutkia onko kyselyn tuloksissa yhtymäkohtia tämän tutkimuksen tuloksiin.

LÄHTEET

Alastalo, M. 2013. Miten yhteiskuntatieteellinen tutkimus vaikuttaa? Tutkimuksen vaikuttavuuspuheen vanhentuneet mielikuvastot. Viitattu 10.5.2014. <http://alusta.uta.fi/artikkelit/2013/01/22/miten-yhteiskuntatieteellinen-tutkimus-vaikuttaa.html>

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

Brown, S. R. 1998. The History and Principles of Q Methodology in Psychology and the Social Sciences. Kent State University, Ohio. (Internet tiedosto). <http://facstaff.uww.edu/cottlec/QArchive/Bps.htm>

Ervasti, H. & Saari, J. 2011. Onnellisuus hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Saari, J. (toim.) 2011. Hyvinvointi – Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Yliopistokustannus. 191-218.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15.-17. Uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Honkanen, H., Koivunen, K., Pietilä, P. Sandelin, P. & Vanhanen, A. 2014. Yhteistyön kehittäminen alueellisessa hyvinvointitiedon tuotannossa. Teoksessa Sahonen, P. & Vuorio, E. (toim.) 2014. Kokemuksia hyvinvoinnista SOHVI-hankkeen loppuraportti. Oppimateriaaleja, Puheenvuoroja Raportti 178 Tutkimuksia. Turun ammattikorkeakoulu. Turku. 77-90.

Isoherranen, K. 2006. Moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY.

Kaventaja – Hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen. Keskeisiä käsitteitä. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 18.1.2014. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kaventaja-fi/keinot/kasitteet.

Koistinen, P. 2010, Työn, hoivan ja hyvinvoinnin muuttuvat suhteet. Teoksessa Niemelä, P. (toim.) Hyvinvointipolitiikka. Helsinki: WSOY, 371-387.

Kuntalaki 17.3.1995/365.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Laurinkari, J. 2010. Hyvinvointipolitiikan talous. Teoksessa Niemelä, P. (toim.) 2010. Hyvinvointipolitiikka. Helsinki: WSOY, 68-89.

Marklund, C. 2013. Introduction. Teoksessa Marklund, C. (toim.) 2013. All well in the welfare state? Welfare, well-being and the politics of happiness. NordWel Studies in Historical Welfare State Research 5. Helsinki: Nordic Centre of Excellence NordWel.

Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa Metsämuuronen J. (toim.). 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 81-148

Niemelä, P. 2010. Hyvinvointipolitiikan teoria. Teoksessa Niemelä, P. (toim.) 2010. Hyvinvointipolitiikka. Helsinki: WSOY, 16–37.

Nieminen, A. 2014. Kokemustiedon määritelmä ja muodot – Kohti uutta kokemuksen politiikkaa? Teoksessa Nieminen, A., Tarkiainen, A. & Vuorio E. (toim.) 2014. Kokemustieto, hyvinvointi ja paikallisuus. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 177. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 14-30.

Niiranen, V. 2010. Hallinto ja ohjaus. Teoksessa Niemelä, P. (toim.) 2010. Hyvinvointipolitiikka. Helsinki: WSOY, 90-106.

Robbins, P. & Krueger, R. 2000. Beyond Bias? The Promise and Limits of Q Method in Human Geography. *Professional Geography* 52: 636-648. http://www.uky.edu/~tmute2/geography_methods/readingPDFs/robbins-krueger-q-method-2000.pdf

Ronkainen, S., Pehkonen L., Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen E. 2013. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Saari, E. Viinamäki, L. & Antikainen J. 2014. Miten tuotamme luotettavaa kokemustietoa? Teoksessa Nieminen, A., Tarkiainen, A. & Vuorio E. (toim.) 2014. Kokemustieto, hyvinvointi ja paikallisuus. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 177. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 54-71.

Saari, J. 2011. Hyvinvoinnin tulevaisuus. Teoksessa Saari, J. (toim.) 2011. Hyvinvointi – Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Yliopistokustannus. 337- 398.

Saari, J. 2011. Johdanto. Teoksessa Saari, J. (toim.) 2011. Hyvinvointi – Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Yliopistokustannus. 9-29.

Sahonen, P. & Vuorio E. (toim.) 2014. Kokemuksia hyvinvoinnista. SOHVI-hankkeen loppuraportti. Turun ammattikorkeakoulun julkaisuja 178. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Shinebourne, P. 2009. Using Q Method in Qualitative Research. *International Journal of Qualitative Methods* 8: 93-97. <http://wigan-ojs.library.ualberta.ca/index.php/IJQM/article/viewFile/980/5201>

Steelman, T. A. & Maguire, L. A. 1998. Understanding Participants Perspectives: Q-Methodology in National Forest Management. *Journal of Policy Analysis and Management* 18: 361-388. <http://www.nicholas.duke.edu/people/faculty/maguire/env316/q5.htm>

Stenvall, J. & Virtanen P. 2012. Sosiaali- ja terveystalouden uudistaminen – Kehittämisen mallit, toimintatavat ja periaatteet. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Ståhle, P. & Laento, K. 2000. Strateginen kumppanuus – avain uudistumiskykyyn ja ylivoimaan. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Tarkiainen, A. & Nieminen A. 2014. Mihin ja miksi kokemustietoa tarvitaan? Teoksessa Nieminen, A., Tarkiainen, A. & Vuorio E. (toim.) 2014. Kokemustieto, hyvinvointi ja paikallisuus. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 177. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 7-11.

Terveystieteiden laitos 30.12.2010/1326.

Thomas, A. B. 2004. Research skills for management studies. New York: Routledge Taylor & Francis Group.

Tuomi, J. & Sarajarvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Uotila, T-P. 2010. Loppusanat. Teoksessa Uotila, T-P. (toim.) 2010. Ikkunoita osaamisen johtamisen systeemiseen kokonaisuuteen. Vaasan yliopiston julkaisuja. Tutkimuksia 293. Vaasa: Vaasan yliopisto. 265-267.

Uusitalo, S. 2011. Tahdonheikkous ja hyvinvointi. Teoksessa Saari, J. (toim.) 2011. Hyvinvointi – Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Yliopistokustannus. 264-287.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuksen osallistumispyyntö

Liite 2. Q-metodihaastattelun väittämät

Hyvä alueellista hyvinvointitietoa tuottava ja tutkimusta tekevä toimija!

Osallistuthan tähän yhteiseen tärkeään tutkimukseen!

Oulun seudun ammattikorkeakoulussa on käynnistetty tutkimus, jonka tarkoituksena on kuvata Pohjois-Suomen organisaatioiden toimijoiden mielipiteitä ja suhtautumista hyvinvointitiedon tuottamiseen. Lisäksi tarkoituksena on kuvata toimijoiden näkemyksiä roolistaan ja yhteistyötarpeistaan hyvinvointitiedon tuottajina. Tutkimusta on jo toteutettu haastatteleamalla Pohjois-Pohjanmaan alueen organisaatioiden toimijoita ja tätä aineistoa on tarkoitus nyt laajentaa Pohjois-Suomen organisaatioiden toimijoiden haastattelujen myötä saatavalla aineistolla. Tutkimuksessa tuotetun tiedon avulla voidaan määrittellä hyvinvointitietoa tuottavien toimijoiden työnjakoa niin, että se palvelee mahdollisimman tehokkaasti hyvinvointipalveluja tuottavien tarpeita palvelujen kehittämiseksi.

Tutkimusta ovat toteuttaneet Pohjois-Pohjanmaan alueella ammattikorkeakoulun ylemmät sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelman opiskelijat asiantuntijaopettajien ohjaamina. Opiskelen myös Oulun seudun ammattikorkeakoulussa sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelmassa ylempää korkeakoulututkintoa ja teen kyseistä tutkimusta opinnäytetyönäni.

Tutkimus toteutetaan soveltaen Q – metodia, joka on osallistava menetelmä ja yhdistää laadullisen ja määrällisen lähestymistavan. Menetelmän toteuttaminen vaatii henkilökohtaisen tapaamisen. Toivomuksena on, että saamme Teidät tai Teidän valtuuttamat henkilöt tähän haastatteluun tiedonantajiksi (organisaation johtotehtävissä työskenteleviä henkilöitä = 1/organisaatio).

Toivon, että ilmaisette suostumuksen osallistua tutkimukseen ja voimme sopia tapaamisajan, jolloin suoritetaan haastattelu. Haastatteluun menee aikaa noin 1-2 tuntia. Toivon joustavaa ja myönteistä suhtautumista tähän tutkimukseen!

Jos organisaationne edellyttää tähän tutkimusluvan hakemista, kerrottehan siitä meille. Vastaan mielelläni kysymyksiin, joten ota ihmeessä yhteyttä, jos jokin jäi mietityttämään. Lisätietoja voi myös kysyä OAMK:n TKI-päälliköltä Kirsi Koivuselta.

Voit myös välittää viestiä eteenpäin organisaatiossasi. Olen saanut yhteystietonne OAMK:n TKI-päälliköltä.

Ystävällisesti

Päivi Hamari, YAMK-opiskelija,

OAMK/Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

p. 044XXXXXXX, email: o2hapa00@students.oamk.fi

Haastattelut nauhoitetaan. Tummennettuihin väittämiin keskitytään haastattelussa syvemmin. Haastattelujen aluksi pyydetään haastateltavia vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Taustatietoja: Kuuluuko ylimpään johtoon, keskijohtoon vai työntekijöihin? Minkä ikäinen on? (sukupuoli)
2. Millaista hyvinvointitietoa organisaationne tuottaa (esim. määrällistä, laadullista vai kumpaakin, millä menetelmillä ja mitkä ovat kohderyhmät)?
3. Miten organisaationne kehittää hyvinvointitiedon tuottamista? (esim. onko tarkoitus systematisoida sitä, lisätä volyymia, monipuolistaa menetelmiä, lisätä kohderyhmiä vai muuta, mitä?)

Tässä Q – metodologisessa haastattelussa käytettävät väittämät:

Vaikuttavuus

1. Hyvinvointitiedon tuottaminen on organisaatiossamme tarvelähtöistä
2. Organisaatiossamme hyvinvointitiedon tuottaminen perustuu moniulotteiseen hyvinvointi-käsitteeseen (esim. sosiaali-, terveys-, liikunta- ja kulttuuri)
3. **Organisaatiossamme on vallalla käsitys, että vain kokemuksellinen hyvinvointitieto on tarpeellista (kerro lisää...)**
4. **Organisaatiossamme on vallalla käsitys, että vain tilastollisesti tuotettu hyvinvointitieto on tarpeellista (kerro lisää...)**
5. **Organisaatiossamme arvostetaan monipuolisilla menetelmillä tuotettua hyvinvointitietoa (kerro lisää..)**
6. Organisaatiomme näkee alueellisen hyvinvointitiedon tuottamisen tarpeellisena tällä hetkellä
7. Organisaatiomme näkee alueellisen hyvinvointitiedon tuottamisen tarpeellisena tulevaisuudessa
8. **Organisaatiomme on onnistunut löytämään sopivia kumppaneita hyvinvointitiedon tuottamiseksi (kerro lisää...)**
9. Organisaatiomme henkilöstöllä on tarvittavat verkostot ja kontaktit hyvinvointitiedon tuottamiseksi
10. **Organisaatiomme on alueella tunnettu osaja hyvinvointitiedon tuottajana (kerro lisää...)**
11. Organisaatiomme on alueella näkyvä (esim. mediassa) hyvinvointitiedon tuottaja
12. Yhteistyöorganisaatiomme pitävät organisaatiotamme osaavana hyvinvointitiedon tuottajana
13. Organisaatiomme keräämä hyvinvointitieto on helposti itsemme ja muiden käytettävissä
14. **Tuottamamme hyvinvointitieto on edesauttanut alueemme palvelujen kehittymistä (kerro lisää...)**
15. **Tuottamamme hyvinvointitieto on parantanut alueemme kansalaisten hyvinvointia (kerro lisää...)**
16. Tuottamamme hyvinvointitieto on valtakunnallisesti vertaillen ansiokasta
17. Tuottamamme hyvinvointitieto on kansainvälisesti vertaillen ansiokasta

Resurssit

18. Organisaatiomme taloudelliset resurssit ovat riittävät hyvinvointitiedon tuottamiseksi
19. Organisaatiossamme tehtävä hyvinvointitiedon tuottaminen on riippuvainen ulkopuolisesta rahoituksesta
20. Organisaatiomme henkilöstöresurssit ovat riittävät hyvinvointitiedon tuottamiseksi
21. Organisaatiomme huomioi henkilöstön työajankäytön suunnittelussa hyvinvointitiedon tuottamisen tärkeyden
22. Organisaatiossamme on motivoituneita henkilöitä tuottamaan hyvinvointitietoa
- 23. Organisaatiossamme on osaavia henkilöitä tuottamaan hyvinvointitietoa (kerro lisää...)**
- 24. Organisaatiossamme on tarvittavat välineet (esim. järjestelmät, tietokannat, foorumit) hyvinvointitiedon tuottamiseksi (kerro lisää...)**

Prosessit, rakenteet ja toimintatavat

25. Organisaatiomme sisäiset prosessit (ydinprosessit, tukiprosessit) ovat selkeät hyvinvointitiedon tuottamisen kannalta
26. Organisaatorakenteemme (esim. osastojako, linjaorganisaatiomalli tai matriisiorganisaatiomalli) tukee hyvinvointitiedon tuottamista
27. Organisaatiomme toimintatavat (esim. aikojen saatossa muovautunut, rutinoitunut tapa toimia) tukevat hyvinvointitiedon tuottamista
28. Organisaatiomme vahvuutena hyvinvointitiedon tuottamisessa on henkilöstön välinen tiivis yhteistyö
29. Organisaatiomme toimintamallit ulkopuolisten yhteistyökumppanien kanssa (esim. yhteiset foorumit, verkostot) tukevat hyvinvointitiedon tuottamista
- 30. Organisaatiomme vahvuutena hyvinvointitiedon tuottamisessa on henkilöstön ja ulkopuolisten yhteistyökumppaneiden välinen tiivis yhteistyö (kerro lisää...)**
- 31. Henkilöstömme tuntee alueella toimivien yhteistyökumppaneiden osaamisen hyvinvointitiedon tuottamisessa (kerro lisää...)**
32. Hyvinvointitietoa tuottavien organisaatioiden erilainen aikajänne haittaa yhteistyötä

Roolit ja uudistuminen

33. Hyvinvointitiedon tuottaminen on osa organisaatiomme toimintaa
- 34. Tiedostamme roolimme alueen hyvinvointitiedon tuottamisessa (kerro lisää...)**
35. Henkilöstömme on tietoinen roolistamme hyvinvointitiedon tuottamisessa
36. Henkilöstömme on tietoinen tavoitteistamme hyvinvointitiedon tuottamisessa
- 37. Organisaatiossamme hyvinvointitiedon tuottamisen kehittäminen on prioriteeteissamme ensimmäisenä, eikä jää muiden kehittämiskohteiden varjoon (kerro lisää...)**
38. Organisaatiomme hyvinvointitiedon tuottamisen volyymia on mahdollista kasvattaa nykyisestä
39. Organisaatiomme on halukas kehittämään hyvinvointitiedon tuottamisen menetelmiä monipuolisemmiksi
40. Organisaatiomme on ketterä muuttamaan toimintaansa uuden hyvinvointitiedon tuottamiseksi (esim. uusi menetelmät, järjestelmä, yhteistyökumppani)

- 41. Organisaatiomme hyvinvointitiedon tuottamista on kehitettävä nykyistä tiiviimmässä yhteistyössä alueen muiden hyvinvointitietoa tuottavien organisaatioiden kanssa (kerro lisää...)**
- 42. Hyvinvointitiedon tuottajien verkostoa on tarpeellista suunnata entistä tiiviimmäksi kokonaisuudeksi (kerro lisää..)**
- 43. Hyvinvointitiedon tuottajien rooleja on selkeytettävä (kerro lisää...)**
- 44. Hyvinvointitiedon tuottajien työnjakoa on selkeytettävä (kerro lisää...)**
45. Kansainvälisissä verkostoissa toimiminen on edellytys hyvinvointitiedon tuottamisen kehittymiselle